1. Proč opravovat domy šetrně a s citem?

Zamýšleli jste se někdy nad tím, proč lidé v současné době tak rádi cestují? Cestovatelé milují poznávat cizí země z několika důvodů. Cizokrajná příroda, přírodní unikáty, krásy planety Země to vše je pouze jednou dech beroucí stránkou cestovatelství. Druhou a neméně zajímavou stránkou jsou odlišné kultury, jejich zvyklosti, tradice a s tím související historie. Labužníkům dává ochutnat tradiční kuchyni, umělcům pak zase specifické projevy v malířství, sochařství, poezii, literatuře.

Nedílnou součástí každé kultury jsou projevy stavitelské a architektonické, které dost podstatným způsobem určuje samotná příroda, její klima. Architektura a tradiční stavitelské formy vytvářejí svébytný kulturní prostor v přírodním prostředí. Toto všechno, když se propojí dohromady, vytvoří se vzájemným promísením specifická a jedinečná směsice vůní, barev a energie, která láká návštěvníky z dalekých krajů navštívit krajiny, o nichž si my domácí lidé myslíme, že jsou banální, nezajímavé, obyčejné. Náš každodenní monotónní život je pro nás samotné natolik všední, že zapomínáme na výjimečnost kolem nás, která podstatným způsobem ovlivňuje i nás samotné. Vytvořili ji z každodenní práce naši předci a stejně tak my ji tvoříme pro naše budoucí generace.

V současné době globálního sjednocování světa se potkáváme čím dál tím častěji s tím, že mizí projevy původní kultury a jsou nahrazovány unifikovaným projevem. Co mám na mysli? Třeba to, že hranolky se smaženou rybou si můžete tradičně dát u stánku v Londýně, ale taky třeba v Mexiku, Kanadě. To by možná ještě nebylo tak nejhorší, neboť rybu si Mexikánec může okořenit asi jinak než Asiat, horší je to právě v projevech architektonických a stavitelských. Stejné výškové objekty – mrakodrapy, najdete v Bejrútu tak jako na Tchajwanu nebo v New Yorku. Obdobně se i rodinné domy začínají objevovat v podobných tvarech a v unifikovaném vzhledu. Přestalo záležet na přírodních a klimatických podmínkách.

Jak se to mohlo stát? Vývoj stavebních materiálů a stavebních technologických postupů šel za posledních sto let velmi kupředu a umožnil neohlížet se příliš finálním vzhledem objektu na klimatické podmínky.

Samozřejmě, že jisté rozdíly mezi stavbou u severního pólu a na rovníku tu i tak stále budou. To jsou ale extrémy. V současném stavitelství se používají celosvětově takové materiály, které neumožní svým dotvořením projevit specifického ducha dané kultury.

Města i nová výstavba vesnic se začíná v různých koutech světa podobat jako vejce vejci. Za několik desetiletí nebude důvod cestovat za odlišnými kulturami, neboť všechno bude stejné, nebo přinejmenším podobné. Nebude důvod navštěvovat místa, která budou stejná jako ta, v nichž žijeme naše všední životy. Můžete namítnout, že i tak zůstane stará původní zástavba zachována

a bude i nadále co obdivovat. Ale tímto tvrzením si nejsem tak úplně jistá. Má nejistota vychází z mé práce a z každodenní zkušenosti z téměř 20 ti leté praxe. Starám se o staré historické objekty a vidím, jak díky novým stavebním materiálům a technologiím historické objekty trpí , jak se nenávratně poškozují jejich konstrukce a jak se jim výrazně zkracuje životnost. Proč? Současné materiály a technologie nejsou připravovány na přírodní bázi, a proto je historické domy nejsou schopny přijmout a nejsou schopny s nimi spolupracovat.

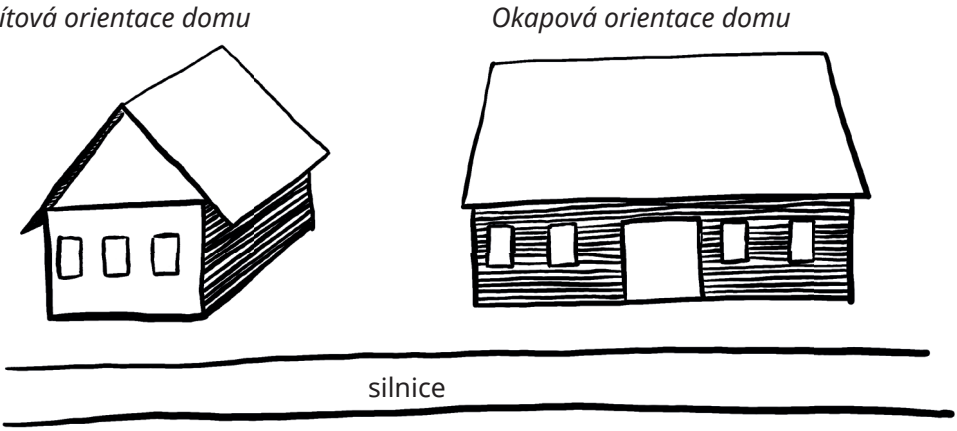
A právě touto úvahou se dostáváme zpět k otázce „proč opravovat domy šetrně a s citem“. Tak si to shrňme:
1/ Proto, abychom neztratili ducha naší kultury, práci našich předků, abychom nezapomněli, kdo jsme a odkud jsme přišli. Abychom si udrželi tu jinakost, která nás vymezuje od ostatních.
2/ Proto, abychom nezkracovali nevhodnými stavebními materiály a moderními technologiemi život našim historickým objektům.
3/ Proto, abychom i nadále podporovali turismus, který nám přináší zisky a možnost pracovních příležitostí - a to platí pro Banát dvojnásobně.
4/ Proto, abychom podpořili původní řemesla, jejich zachování, znalost. Abychom podpořili zaměstnanost v regionu.
5/ Proto, abychom se nezbavovali toho, co může být i nadále funkční. Proto, abychom se snažili žít udržitelným způsobem života a nezatěžovali planetu výrobou věcí a materiálů, které nutně k životu nepotřebujeme.

Budete mi i tak oponovat, že nemůžeme vše zakonzervovat a žít jako ve skanzenu. Ano, to nelze a není to ale vůbec ani potřeba. Potřeba je osvojit si pár základních znalostí o fungování historických objektů a pár pravidel, kterými je potřeba se řídit, aby život v historickém objektu byl pohodlný, komfortní, ale přesto aby neztratil nic ze své krásy a romantiky. Jak na to, to se dozvíte v jednotlivých kapitolách.

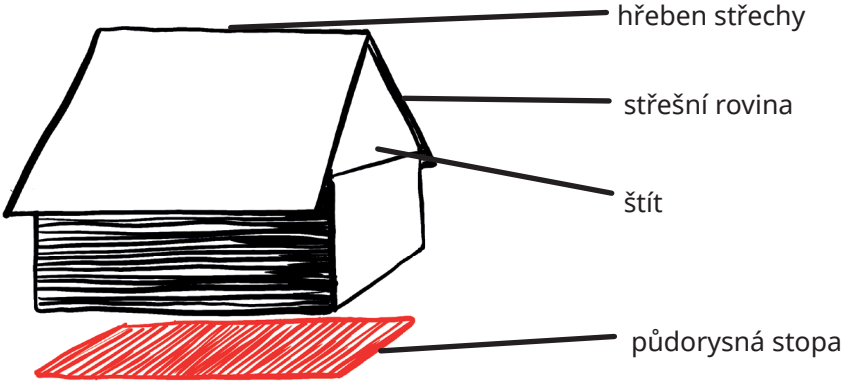
Ještě než se budeme zabývat jednotlivými konstrukcemi a návody, jak objekty obnovovat, pojďme se ještě chvíli zabývat obecnými otázkami – vzhledem obce jako celku, jejím urbanismem. Základem každé obce je páteř hlavních komunikací ústící do centrální návsi. Náves je centrem obce a jsou zde umístěny ty nejdůležitější objekty – kostel, případně i hřbitov kolem kostela, obecní dům s obecním úřadem, kulturní dům, hospoda, obchod. Hlavní komunikace protínají obec od jejího začátku po její opačný konec. Hlavní cesty jsou např. v Gerníku mezi sebou propojeny řadou menších bočních uliček. Podél cest jsou usazeny domy a za nimi vyměřeny jejich dvory, např. v Rovensku i humna a záhumenní. Domy mají obdélnou půdorysnou stopu a jsou usazeny směrem do ulice buď svým štítem, nebo delší okapovou stranou.

Mluvíme o štítové nebo o okapové orientaci (obr. 1.1). Domy mají svou specifickou hmotovou skladbu, což znamená, že mají určitou výšku – jsou přízemní a tvar střechy – převážně sedlový. Výška hřebene a sklon střešních rovin jsou více méně stejné na

všech domech (obr. 1.2). Tyto náležitosti určují základní charakter a vzhled obce. Pokud doje k narušování tradičních měřítek, hmot a prostorového uspořádání nevhodnou zástavbou nebo nevhodnými doplňky či úpravami, jednoznačně se tím započne hroutit a poškozovat původní dochovaný urbanistický celek. Ten je pro návštěvníka tím prvním, co ho upoutá a dodá obci specifický charakter. Právě z tohoto důvodu by měla být dodržena tato základní pravidla, která by nepoškozovala celek.

obr. 1.1 Základní usazení banátských domů vůči komunikaci; štítem do ulice je dům označován jako dům štítové orientace; dům svou podélnou stranou orientovaný do ulice je označován jako dům okapové orientace.

obr. 1.2 Hmotovou skladbou domu se rozumí jeho půdorys, výška zděných částí domů, tvar střechy, výška hřebene střechy a sklon střešních rovin. U banátských domů je půdorysná stopa domů obdélná, výška zděných částí domu je přízemní, tvar střechy je sedlový a skon střešních rovin je kolem 37°.

foto 1.1 Dům okapové orientace - jeho obdélná delší strana je souběžná se silnicí

foto 1.2 Dům štítové orientace – jeho štítová kratší strana je souběžná se silnicí

foto 1.3 Dům navýšený o celé jedno podlaží. Nástavba proběhal asi v 70. -80. letech 20. století. Protože se dům nachází spíše v rozvolněné zástavbě a v meandrech potoka, jeho navýšení není v rámci celku až tak patrné. Situace by byla horší při hlavních cestách s pravidelně usazenými domy.

1/ Neměnit hmotu domu nástavbou o celé jedno podlaží.

Pro zachování charakteru místa je nezbytné zcela upustit od nástaveb. Když jsou domy přízemní, tak nová vysoká hmota by mezi nimi byla zbytečně výrazná. Lze ale využít podkroví pro obytné účely zateplením půdy, provedením nových podlah, osazením nových oken do štítů, případně i střešních oken. (foto 1.3)

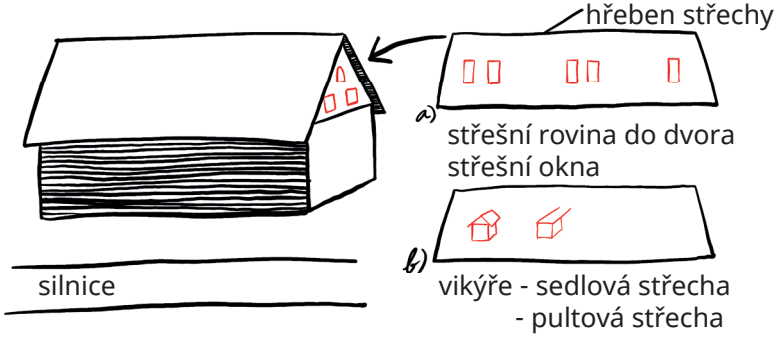
a/ objekt okapové orientace

Střešní okna by musela být umístěna směrem do dvora. V tomto případě lze provést i osazení menších vikýřů nejlépe pultových a nebo jednoho většího. Vše by se ale muselo odehrávat na straně směrem do dvora. (obr. 1.3)

b/ objekt štítové orientace

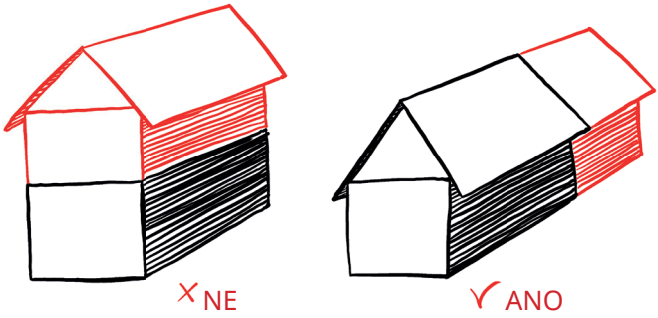
Zde by bylo vhodnější střešní okna do střechy neumísťovat vůbec, v krajním případě až do zadní části střechy směrem do dvora. Ani zde nedoporučujeme vikýře. Nejsou pro banátské domy typické, pohledově by se z ulice uplatňovaly a narušovaly by jednotnou střešní krajinu obce. Raději by v tomto případě bylo lepší provést kompletní přístavbu objektu jeho prodloužením ve stávající šířce domu i s navázáním střech.(obr. 1.4, foto 1.4)

Prosvětlení podkroví na domě okapové orientace - pouze na střešní rovině do dvora a ve štítech

obr. 1.3 V případě, že půda bude využita pro obytné účely, bude nutné prosvětlení střechy. Na domě okapové orientace by se prosvětlení mělo odehrávat ze štítu a ze střešní roviny směřující do dvora. Možnosti prosvětlení by měly být buď formou střešních oken nebo vikýřů se sedlovou nebo pultovou střechou. Podstatné je, aby hmota vikýřů byla vůči střešně proporčně „akorát" velká. U domů štítové orientace by bylo lepší neprovádět půdní vestavbu vůbec, aby se do ulice neuplatňovaly střešní okna nebo vikýře. Nejvhodnější je provést přístavbu objektu.

Štítová orientace domu a přístavby

-původní hmota domu
-přístavba

obr. 1.4 Přístavba domu štítové orientace by se neměla odehrávat nástavbou a navýšením domu o celé jedno podlaží, ale měla by být provedena přístavbou v zadní části domu.

2/ Do veřejného prostoru neměnit půdorysnou stopu domu.

a/ objekt okapové orientace

Většina banátských domů okapové orientace je usazena skoro na celou šířku parcely. Na dům navazuje pak již jen brána do dvora. Dům tedy není možno do šířky prodloužit. I kdyby bylo dostatek místa, nebylo by dobré obdélnou hmotu domu ještě více do ulice prodlužovat. V rámci ulice by vyrostla velká masa zdiva, což by v porovnání s ostatní zástavbou drobnějšího měřítka vypadalo nevhodně. Pokud to dovolí vnitřní uspořádání domu, doporučuje se rozšířit dům směrem do dvora v podobě kolmo nasazeného zděného křídla. Přístavba by se měla odehrávat v jedné z nárožních partií starého domu a měla by rozhodně mít sedlovou střechu zapuštěnou do střechy původního domu. Výška hřebene by měla být shodná s výškou původního hřebene střechy a sklon střešních rovin by měl být rovněž stejný. (obr. 1.5, foto 1.5)

foto 1.5 Dům štítové orientace. K původní hmotě domu (šedá barva zdiva) byla přistavěna nová hmota z cihelného zdiva a dům byl i mírně navýšen, změnil i tvar a sklon střešních rovin. Rozšíření objektu v tomto případě je nešťastné. Dům se nachází na centrální ulici a na něj navazují sousední domy drobného měřítka. Objekt v rámci celku působí mohutně, nepatří do daného prostoru. Narušuje původní hmotovou skladbu celku.

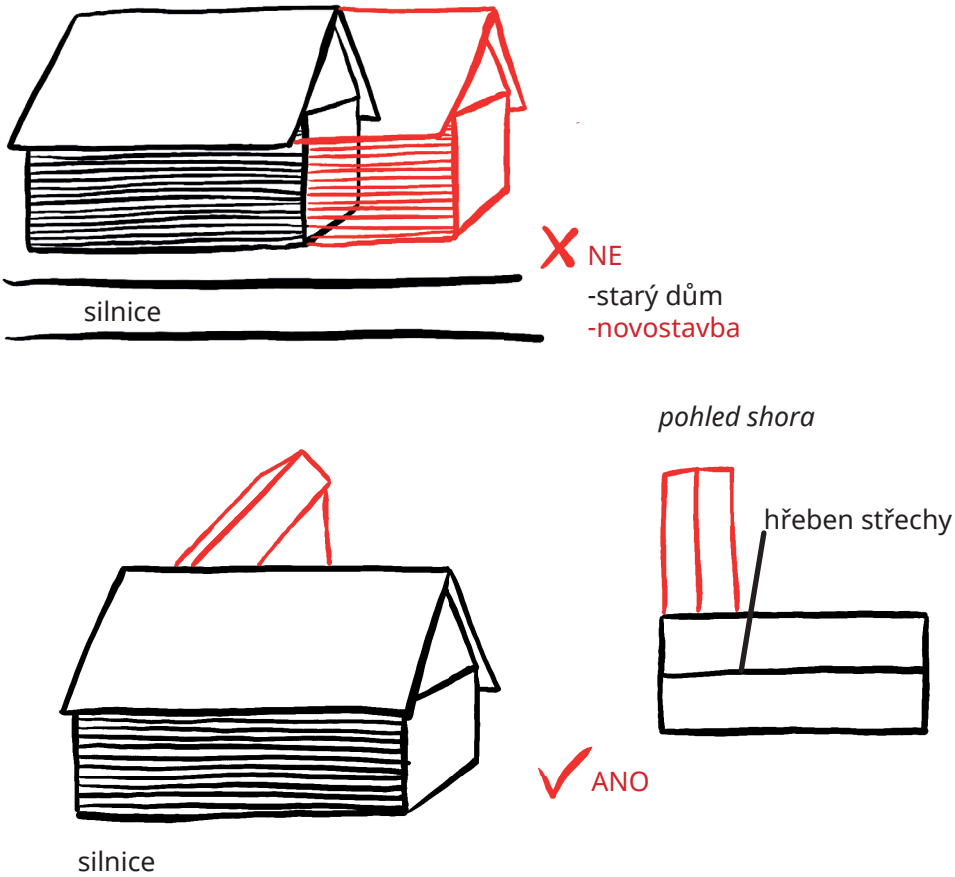

foto 1.4 Dům štítové orientace s kolmo přisazenou přístavbou v zadní části domu. Přístavba má stejnou výšku hřebene střechy , dodržuje výšku obytné části. Svou hmotou navazuje na starý dům a citlivě ho tak doplňuje. Do ulice si starý objekt uchovává původní rozměry. Nová přístavba nenarušuje okolní tradiční hmoty původní zástavby.

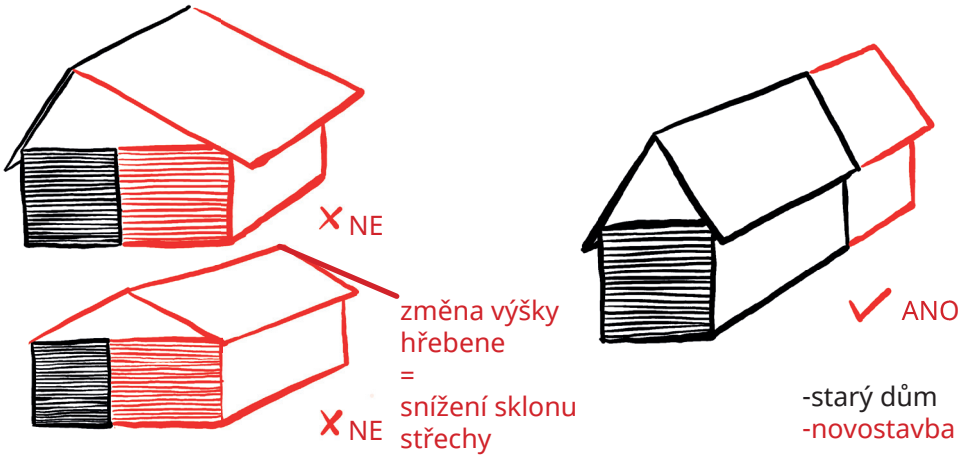
b/ objekt štítové orientace

Základní chybou je rozšiřovat dům štítové orientace směrem ještě více do šířky. Muselo by dojít k odstranění jedné střešní roviny a k vytvoření nové. Ta by měla jiný sklon než její opačná strana a navíc by byla i poměrně dlouhá, což by bylo naprosto v rozporu s tradiční skladbou. Přístavbu by bylo vhodnější realizovat protažením domu do dvora, a to v celé jeho šířce. (obr.1.6)

Okapová orientace domu a přístavba

obr. 1.5 Přístavba domu okapové orientace by neměla být „natahována“ podél silnice, ale měla by být přisazena k nároží domu a měla by být vložena do dvora.

obr. 1.6 Štítová orientace domu a přístavba by se rovněž neměla odehrávat přisazením a spojením nového objektu se starým směrem do ulice, ale pouze přístavbou směrem do dvora. Vznikly by neproporční hmoty domu netypické pro banátské vesnice.

foto 1.6 Dům štítové orientace. Původní veranda usazená podél domu byla rozšířena, zvýšena a téměř celá obezděna. To způsobilo výraznou změnu sklonu střechy. Protože se objekt nachází ve svahu a v rozvolněné zástavbě, tak se jeho přistavěná veranda v nadměrné hmotě výrazně uplatňuje do okolí. Naddimenzovaná hmota není k hmotě domu proporční a v rámci celku působí rušivě.

3/ Neměnit výšku hřebene střechy a tím i sklon střešních rovin směrem do ulice

Změnou výšky hřebene střechy se zákonitě mění i sklon střešních rovin. Stávající sedlové střechy mají mezi 45°-50° sklon a jsou pro danou klimatickou oblast s ohledem na sněhovou zátěž nejvhodnější. Sníh se na střeše dlouho nezdrží, rychle odpadává. Z historického hlediska jde o ustálený sklon rovin, který tvoří specifický tvar a vytváří nezaměnitelnou siluetu obce ze vzdálenějších pohledů.

4/ Novostavby by měly být situovány v rámci vsi na místech a na parcelách po zaniklých domech.

Jejich umístění v rámci parcely by mělo odpovídat původnímu usazení objektů tzn. nejlépe při komunikaci. (foto 1.6, foto 1.7)

foto 1.7 Totéž viz. foto 1.6 při pohledu na průčelí

Toto jsou základní pravidla, na která by se nemělo při obnově a novému využití jednotlivých objektů zapomínat. Je důležité mít stále na paměti, že my i naše domy jsme součástí většího celku. A i když jsme pouze jednotlivci, hrajeme v rámci společenství podstatnou úlohu. Jeho poškozením nenávratně narušíme krásu a harmonii celku, ovlivníme tím výrazně své okolí. (foto 1.8, foto 1.9)

foto 1.8 Dům okapové orientace navýšený o celé jedno podlaží, do ulice po celé délce je situována lodžie.

foto 1.9 Totéž viz. foto 1.8, pohled celkový na navazující zástavbu. Již z dálky je patrný nárůst hmoty narušující souvislou výšku hřebene střech a původních hmot historických domů.

2. Základy domu, problémy s vlhkostí

Většina banátských obytných domů má základy pod úrovní terénu kamenné, stejně jako vyvýšenou soklovou část nad úrovní terénu. Výška kamenného soklu je individuální a závisí na usazení domu v terénu. Na několika příkladech můžeme vidět dům usazený v prudce klesajícím svahu. Kamenný sokl domu je na jednom konci natolik vysoký, že prostor pod domem mohl být částečně využit jako sklep nebo jako malý chlév. Ve většině příkladů však domy mají poměrně nízký sokl od 30 – 100 cm. Zbývající obvodové zdivo domů je cihelné, převážně ze sušených cihel. V tomto případě se jedná spíše o mladší domy. Starší objekty pocházející ze 60. let 19. století mají zdivo tzv. truplované, což byla speciální technologie , kdy se do dřevěného bednění lila hliněná malta aromovaná na nárožích větvemi. Jaká poškození hrozí základům a soklové části domu? Především je to dešťová voda ze střech a voda vzlínající ze země. Při odstraňování defektů po poškození vodou je nezbytné nejprve najít příčinu a místo, kudy voda do konstrukce vtéka. Příčinu je nezbytné nejprve odstranit a teprve následně řešit obnovu poškozených konstrukcí. (foto 2.10, foto 2.11)

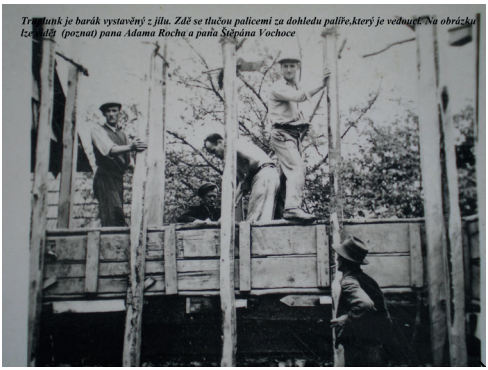

foto 2.0 Stavba truplovaného zdiva (fotografie pana Mlezivy z Bígru)

foto 2.10 Pohled na uliční fasádu domu s opadanou omítkou, obvodové odhalené zdivo je tvořeno truplovaným zdivem (hlína, jíl, větve zalívané do bednění na kamenný sokl).

1. Poškození základů dešťovou vodou

Dešťová voda musí být odvedena ze střech domu bezpečně okapovými svody a žlaby. Svody musí končit těsně nad úrovní terénu. Nesmí být děravé. Voda musí od domu odtékat, není možné, aby se v blízkosti základů zdržovala nebo vytvářela louže. Chybějící svody mohou velmi rychle způsobit destrukci omítek a následně i obvodového zdiva. Zdivo začne nasávat vlhkost přes celou šířku stěny. V interiéru začne docházet k plesnivění stěn. Z vnější strany obvodového zdiva se začne destruovat zdící materiál díky opakovaném zmrznutí vody v konstrukci. Zmrzlá voda zvětšuje svou objemovou hmotnost a začne zdivo trhat. V krátké době bude zdivo vykazovat trhliny, případně bude docházet k vypadávání zdícího materiálu, což posléze způsobí rozsáhlé statické poruchy domu.

foto 2.11 Detail nároží armovaného větví a pruty zapuštěných truplovaných obvodových stěn domu.

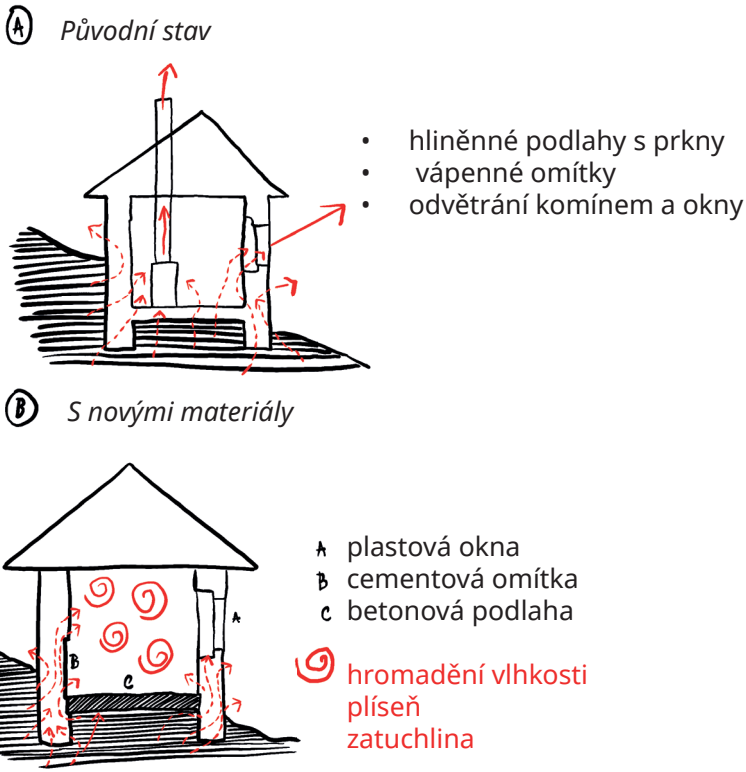
Ochranou proti poškození základů i obvodových stěn domu je udržování svodů i žlabů, jejich pevné ukotvení ke střeše i ke stěnám, vždy opatřených nátěrem, který je nezbytné čas od času obnovovat. Žlaby ani svody nesmí být děravé a je nezbytné je každoročně čistit od napadaného listí. (foto 2.12)

foto 2.12 Dům navýšený o celé jedno podlaží. Nástavba proběhla asi v 70.-80. letech 20. století. Protože se dům nachází spíše v rozvolněné zástavbě a v meandrech potoka, jeho navýšení není v rámci celku až tak patrné. Situace by byla horší při hlavních cestách s pravidelně usazenými domy.

2. Poškození základů vzlínající vlhkostí

Každé zdivo pod úrovní terénu je namáhané vzlínající vlhkostí ze země. Vlhkost se do zdiva dostává přes jeho vnější boční stranu a zespoda. Vlhkost, která se do zdiva dostane, pomalu stoupá vzhůru do místa nad úroveň terénu a snaží se dostat k povrchu stěn a odtud pak mimo zdivo. Odchází jak do prostoru, tak dovnitř domu. Jakmile vzlíná ve větší míře do interiéru, pak dochází k degradaci omítek, k vytváření plísní doprovázených zatuchlinou. (obr 2.7)

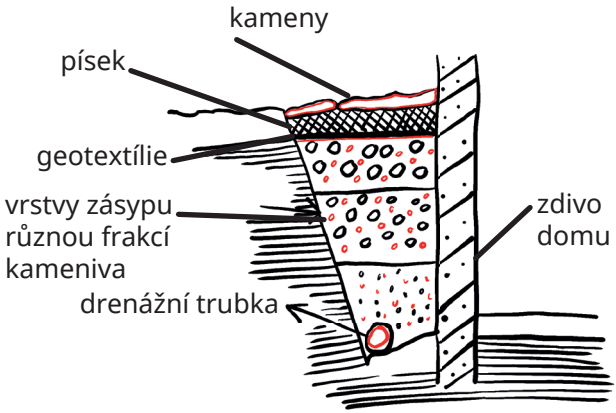

obr. 2.7 Vlhkost ve zdivu. První obrázek ukazuje jakým způsobem vniká do domu zemní vlhkost. Při použití tradičních materiálů – hliněné podlahy s prkny, vápenné omítky, dřevěná okna a funkční komín může vlhkost z objektu přirozenou cestou odcházet. Druhý obrázek poukazuje na kumulaci vlhkosti v konstrukcích v případě, že se použijí betonové podlahy, cementové omítky, plastová okna a odstraní se komínové těleso.

Proto, aby vody kolem základového zdiva bylo co nejméně a aby základy byly co nejméně dotovány vlhkostí, je nezbytné mít řádně odvedené svody od základů objektu. Voda musí rychle odcházet, nesmí se držet kolem stavby. Stejně tak je nutné udržovat terén ve stále stejné úrovni. Nesmí být zavážen hlínou, stavebním materiálem atd. U starých domů se průchodu vody do základů dá zamezit, ale nikdy to nebude stoprocentní a vyřešené navždy. Musí se počítat s tím, že jistá míra vlhkosti v základech bude vždy a je do určité míry i nezbytná pro soudržnost základů. Jak konkrétně a zda vůbec byla na bánátských domech v době jejich výstavby řešena izolace, není autorům tohoto elaborátu známo.

Nicméně v českých krajích se potkáváme s vymazáváním vnější strany základů jílem, vytváření silných jílových ucpávek kolem základů, a to především v místech, kde byl dům zasazen částečně do terénu. Ve sklepeních se ‚nacházely odvodňovací kanálky procházející skrz základové zdivo mimo objekt, případně i malé studánky, které stahovaly vodu z většího prostoru pod základy domu. V některých oblastech se do soklových omítek přidával popel. Jeho vlastnosti způsobovaly nenasákávání omítek a tím pádem bylo ochráněno zdivo. V současné době se řeší odvodnění základů několika způsoby. Ty se vzájemně kombinují, což má za následek účinnější ochranu proti vlhkosti. (foto 2.13, foto 2.14)

Drenážní chodník + okapový chodník

obr. 2.8 Řez vzorovým kombinovaným drenážním chodníkem a okapovým chodníkem u základů obvodového zdiva. Vyspádované dno, drenážní trubka zásyp třemi vrstvami kameniva různé hrubosti od největší v nejnižší vrstvě až po nejmenší v horní vrstvě, uložení geotextilie, písku a usazení plochých velkých kamenů vyspádovaných od objektu.

Přehled soudobých způsobů odvodnění:

a/ Drenážní chodník

Provede se výkop podél základového zdiva těsně nad úroveň základové spáry, na vyspádované dno kanálu směrem od objektu se uloží drenážní hadice, provede se zásyp štěrkem, pískem, horní vrstvu tvoří buď zemina, nebo drobný štěrk. Cílem je, aby voda prošla přes štěrkový zásyp až na dno výkopu a drenážní hadicí odešla mimo základy. (obr. 2.8)

b/ Okapový chodník

Podél základového zdiva se provede výkop do hloubky cca 30 cm, vysype se drobným štěrkem s vrchní vrstvou písku a do něj se uloží velkoplošná dlažba nebo velké lomové kameny. Cílem je, aby se do bezprostřední blízkosti základového zdiva nedostala dešťová voda. Ta spadne na velkoplošné kameny nebo dlažbu a odstřikem odskočí mimo základy, musí být ale dobře vypsádovaná od objektu, aby odstřik naopak nesmáčel omítku soklu. Jedná se spíše o doplňkovou technologii využívanou jako zakončení drenážního chodníku. (obr. 2.8)

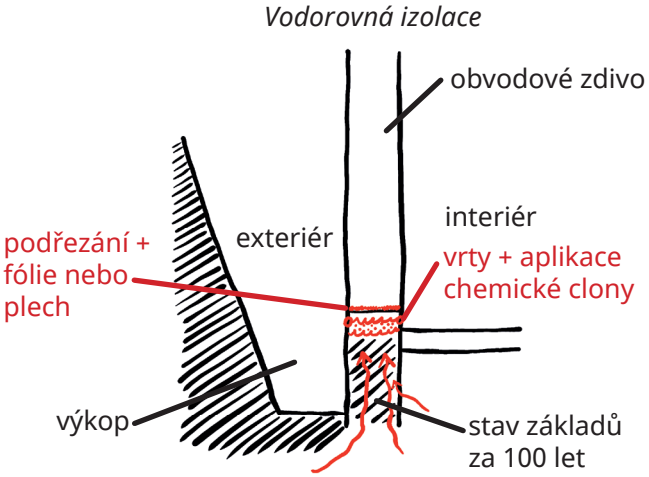
foto 2.13 Obrovská prasklina v samotné hmotě zdiva způsobila utržení nároží. Důvodem je chybějící žlab a svod, díky nimž voda dlouhodobě podmáčela nároží domu. To následně pokleslo. Zároveň voda ve zdivu několikrát zmrzla a rozmrzla, zvětšila tím svůj objem a rovněž se podílela na roztrhnutí nároží.

foto 2.14 Poškozený , děravý a promáčknutý svod způsobil poškození omítek fasády a soklu.

c/ Vodorovná izolace

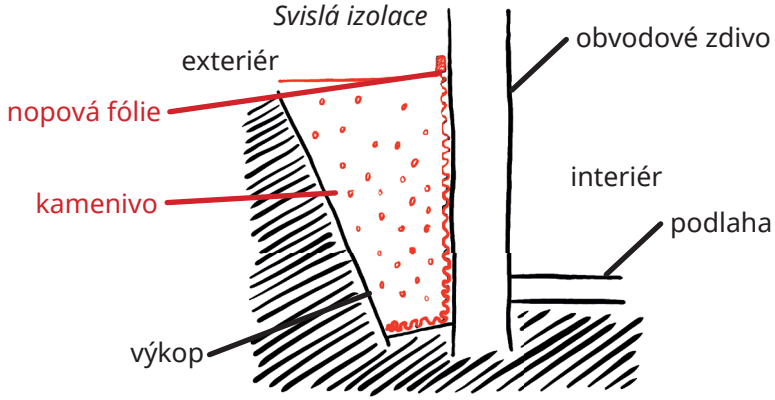
Vodorovná izolace je moderní způsob řešení izolace základů. Základy jsou přerušeny hydroizolační vrstvou, která vytvoří vodorovnou clonu. Bývá navíc spojena s hydroizolacemi podlah, takže se vytvoří nepropustná „vana“. Tento způsob izolací je vhodný u novodobých objektů, ale u starých domů se neosvědčil. Pro provedení vodorovné izolace je nezbytné provést podřezání obvodového zdiva zhruba v úrovni terénu diamantovými pilami. Do vyřezané spáry se vloží hydroizolační folie nebo plechy, vzájemně se propojí a spára se uzavře cementovými zálivkami. Na obdobném systému pracují chemické injektáže. Zdivo je v určité výšce navrátno do hloubky a do vrtů je aplikována chemická látka – injektážní clona, která má způsobit rozlití po celé šíři zdiva. Cílem v obou případech je vytvoření clony, nad níž již nebude moci vlhkost ve zdivu stoupat. (obr. 2.9)

obr. 2.9 Řez obvodovým základovým zdivem s užitím moderní metody podřezání zdiva a chemické injektáže. Pro historické objekty je tento typ sanace vlhkosti zdiva naprosto nevhodný. Jak budou v horizontu 100 let vypadat základy namáhané vlhkostí, která nemá kam odcházet?

d/ Svislá izolace

Svislá izolace se využívá především na vnějším líci základového zdiva. Základové zdivo po celé výšce se odhalí, vyčistí se od hlíny, díry ve zdivu se doplní dozděním a celý základ se obloží hydroizolační nopovou folií. Ta se řádně přikotví ke zdivu, doplní se těsně nad úrovní terénu lištou. Cílem je vytvořit svislou clonu po celé výšce obvodového zdiva, tak aby voda nemohla pronikat do základů. (obr. 2.10)

obr. 2.10 Řez výkopem a základovým zdivem domu při aplikaci svislé izolace moderními materiály. Do výkopu je uložena nopová folie přetažená na obvodové zdivo a ukončená speciální plastovou lištou. Zbytek výkopu je zasypán kamenivem. Mezery mezi nopy měly přirozeně odvádět vlhkost ve zdivu a perforovaná ukončovací lišta by měla zprostředkovávat odvětrání vlhkosti. Z praxe se ale ukázalo, že nopy neumožňují požadované odvádění vlhkosti ze základového zdiva, a to naopak zůstává stále více a více zamokřené, díky plastové neprodyšné vrstvě folie.

e/ Sanační omítky

Sanační omítky se používají jak na vnější tak na vnitřní zdivo. Aplikují se na soklové partie zdiva. Jde o doplňující sanační opatření, které má pouze krátkodobou životnost, poté musí být omítky odstraněny. Omítky disponují velkým množstvím pórů, kterými odchází vlhkost z obvodového zdiva. Voda putující ze zdiva do omítek s sebou nese i rozpuštěné soli. Ty postupně zanášejí póry sanační omítky a nedostávající se na povrch omítky, proto nedochází po určitou dobu k solným výkvětům na povrchu omítek ani k vytváření vlhkostních map. V momentě, kdy je omítka zcela nasáklá solemi, přestává být funkční, protože nepropouští vlhkost a je nezbytné ji bezezbytku odstranit a nahradit ji novou omítkou. Její nefunkčnost se většinou pozná tím, že vlhkostní mapy se začnou rýsovat nad hranicí sanačních omítek. Vlhkost stoupá výše do zdiva.

Hodí se výše uvedené metody pro sanaci vlhkosti historických objektů? Některé ano, jiné je třeba zcela odmítnout. Proč? Jsou na trhu poměrně krátkou dobu a jejich funkčnost z dlouhodobého hlediska např. 50 ti let není odzkoušená. Metody jsou natolik invazivní a nevratné, že jejich užitím již nebude cesty návratu. Krátkodobě sice mohou pomoci a výsledek se může zdát dobrý, ale po několika desetiletích mohou tyto zásahy přinést mnohem větší problémy, které bude nezbytné odstranit za cenu velkých finančních nákladů.

Vodorovnou izolaci a sanační omítky je při obnově historických objektů nutné zcela odmítnout. Jak pracují sanační omítky, jsme si vysvětlili již výše. Vyplývá z toho, že je nezbytné sledovat pomocí měření míry solí

foto 2.15 Chybějící žlab způsobuje odkapávání dešťové vody ze střechy a způsobuje poškozování štukové fasády kolem oken. Zavlhčený terén kolem paty domu způsobuje vnikání vody do soklu a následné odpadávání omítky.

v omítkách jejich funkčnost. Toto se v praxi neděje a omítky se odstraňují až v momentě, kdy se vlhkostní mapy objeví nad hranicí sanačních omítek. Vlhkem poničené omítky se musí stejně jako sanační vrstva zcela odstranit až na zdivo. V případě obyčejných omítek líčených vápnem se sice nejedná o nic zásadního, ale velké škody to způsobí tam, kde se na omítkách vyskytují cenné historické malby, nebo jiné původní malované dekory. (foto 2.15, foto 2.16)

A jaké omítky tedy na zavlhlé zdivo použít? Nejprve je zapotřebí odstranit poškozené omítky a vyčistit spáry až do hloubky 3 cm. Poté by se měla zlikvidovat příčina zavlhávání provedením drenážních a okapových chodníků . Zdivo by se mělo nechat přirozeně vyschnout minimálně 1 rok. V rámci tohoto roku je žádoucí provést odsolení zdiva. To znamená, že by se měl provést hubený vápenný podhoz – špric, který by se měl nechat na zdivu několik měsíců působit a poté by měl

foto 2.16 Soklové omítky byly prováděny z hrubého materiálu s přísadou popela a uhlíků. To způsobovalo šedou až tmavě šedou barvu omítky. Důvodem přidávání popela bylo zlepšení vlastností omítek proti zvýšenému zavlhávání.

být odstraněn. Vytáhne nežádoucí soli usazené na povrchu i těsně pod povrchem zdiva. Tento postup by se měl minimálně 3 x opakovat. Teprve poté by bylo vhodné provést omítnutí stěn. Odsolené zdivo nebude tak rychle poškozovat nové omítky. Je to ekonomické i snadné řešení na prodloužení životnosti jakýchkoliv omítek. Nejpřirozenější je použití vápenných omítek bez přídavku cementu, jen trasového vápna nebo vápna dlouhodobě hašeného. Trasové vápno (prodává se jako alternativa hašeného vápna) způsobí větší pevnost omítky srovnatelné s cementem, ale zajistí požadovanou prodyšnost jako u omítek vápenných.

Tras je druh vápna s přídavky jiných sloučenin a kompozit, které po jeho vypálení ve vysoké teplotě způsobí jeho speciální pevnostní vlastnosti. Další vhodnou úpravou soklových partií stěn mohou být sušící omítky pracující s fyzikálním jevem zvaným osmóza. Omítky disponují rovněž póry, ale velmi malých průměrů. Jimi odchází pouze vlhkost, ale soli se do póru nevejdou a tak zůstávají ve zdivu, nezanáší tím omítky a proto jejich životnost je vyšší než u sanančích omítek. Jejich vzhled i po delší době je bez vlhkostních map a bez defektů. Tento typ omítek se začal na památkových objektech aplikovat s dobrými dlouhodobějšími výsledky. Jejich cena je však poměrně vysoká.

Vodorovná izolace rovněž do historických objektů především s kamennými základy není vhodná. Zdivo nad clonou se postupně vysuší, ovšem vlhkost zůstane ve zdivu pod izolační clonou i nadále. Navíc vlhkost nebude nikam odváděna a bude se zde kumulovat. Z dlouhodobého hlediska se dá předpokládat, že zdící materiál začne degradovat a základy se začnou destruovat. Lze očekávat závažné statické poruchy, které bude nezbytné řešit za vynaložení vysokých finančních nákladů. S chemickými clonami je to obdobné v tom smyslu, že chemická látka musí být v horizontu několika let do zdiva opět doplněna. Jak chemikálie změní v dlouhodobém horizontu stavební materiál, dnes nikdo nedokáže přesvědčivě odhadnout.

Které metody lze na historické objekty použít? Rozhodně můžeme použít okapový i drenážní chodník, svislou izolaci základového zdiva případně i speciální omítky na soklové partie. Je vždy vhodnější používat tradiční, přírodní materiály. Ty dokáží s historickými objekty a jejich konstrukcemi z kamene, cihel, hlíny velmi dobře pracovat a vzájemně se propojovat. Když dožijí, je jejich odstranění velmi jednoduché. Nepoškodí původní konstrukci. Naopak je nezbytné zcela odmítnou soudobé materiály např. různé druhy hydroizolačních stěrek, a folií a tvrdé betonové, cementové omítky, asfalty.

Jednou z nejúčinnějších sanačních úprav je kombinace svislé izolace, drenážního chodníku i okapového chodníku a prodyšných omítek.

a/ Drenážní chodník

Jeho složení tak, jak je popsáno výše lze využít pro všechny historické objekty. Je nutné však upozornit, že dno výkopu musí být vyspádované od objektu a drenážní trubka by měla být uložena na nejnižším místě. Konec drenážní trubky by měl být odveden od základů domu jejím prodloužením ještě o několik metrů mimo základy. Trubka by měla být obalena geotextilií a teprve následně zasypána štěrkem. Mezi štěrkem a pískem nebo zeminou by měla být rovněž uložena geotextilie, aby se štěrk nezanášel a stále fungoval jako drenáž.

b/ Okapový chodník

U banátských domů by bylo vhodnější místo velkoplošné betonové dlažby použít na okapový chodník velkoplošné placaté kameny. Musí být uloženy v mírném spádu od domu a rozhodně musí být uloženy do propustného lože, nikoliv do betonu. Beton by uzavřel neprodyšně povrch a v případě, že by se pod okapový chodník dostala voda, neměla by možnost dostat se přes spáry mezi kameny pryč. Naopak by se začala tlačit do základového zdiva. (foto 2.17)

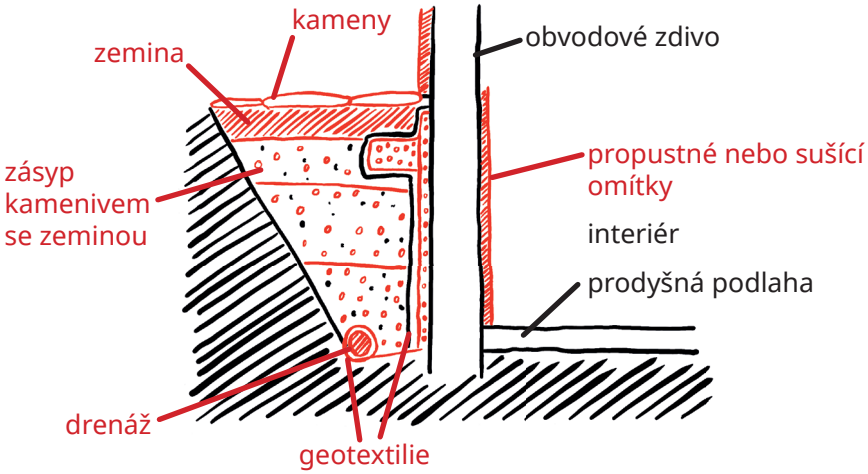

foto 2.17 Poškození spodní partie domu po moderních úpravách fasády. Kamenný sokl byl opatřen tvrdou cementovou maltou, původní omítky opraveny a natřeny nepropustným fasádním nátěrem. Ten způsobuje zadržování vlhkosti v omítkách. Ty následně degradují, praskají a poškozují nátěr, který se odlupuje. Vysoká vlhkost v konstrukci se bude zvětšovat a urychlí degradaci nátěru, ale především omítek.

d / Svislá izolace

Svislou izolaci vnějšího základového zdiva by bylo nejlepší provést rovněž přírodním materiálem, a tím je jíl. Rozmočený jíl do konzistence hustého bahna se postupně„naplácá“ v tloušťce asi 20 cm na celou výšku základového zdiva. Poté se provede zásyp zeminou. Mezi zeminou a jílem je geotextilie, aby nedocházelo k zanášení materiálů. Přírodní jíl postupně vysychá a při dotaci vody zase bobtná, je nepropustný. Funguje v podstatě neomezeně dlouhou dobu, pokud není vyplaven. Výhodou je, že není nutné základové zdivo nijak zásadně vyrovnávat a menší díry ve zdivu jím lze vyplnit. V případě použití nopové folie musíme základové zdivo vyrovnat, aby se folie dala rovnoměrně rozprostřít. V případě ostrých hran kamenů v neupravených základech, hrozí poškození folie protrhnutím. Ta pak zcela ztrácí svou funkci. Navíc nevzhledná kotvící lišta je plastová a na historických objektech působí dosti cizorodě, nevkusně a její životnost navíc není příliš dlouhá. Velmi brzy se láme a není stálobarevná. Nopová folie uzavře naprosto neprodyšně vnější líc - boční stranu základového zdiva. Vlhkost se ale do konstrukce dostává i ze spodní strany zdiva, kterou nelze izolovat. Nopová folie jí nepustí pryč. Zůstává v prostrou mezi vnějším lícem základového zdiva a folií. Nopy by měly vytvořit mezery, kterými by vlhkost mohla stoupat vzhůru. Ale z dlouhouhodobější praxe se ukázalo, že tomu tak není. Naopak vlhkost se zde kumuluje a zůstává. Zdivo je i nadále vystaveno zvýšené vlhkosti. V případě užití jílu tento problém nenastává, jíl při styku s vodou nebo vysokou vlhkostí nabobtná, případně vlhkost absorbuje a zvětší svůj objem. V momentě suchého počasí se jíl postupně a přirozeně vysušuje a tak uvolňuje přebytečnou vlhkost. Jedná se o zcela bezpečnou, relativně levnou a funkční, přesto zapomenutou, metodu. (obr. 2.11)

Vhodná kombinace drenážního okapového chodníčku a izolace jílem

obr. 2.11 Řez obvodovým zdivem a drenážním chodníkem za použití jílových izolací. Jíl je přírodní materiál, který dokáže pracovat s vlhkostí. Při zvýšené vlhkosti jí nasaje a při zvýšené teplotě naopak vysychá. Jíl se historicky jako izolace používal a i dnes je jeho volba pro historické objekty nejideálnější. Jílové izolace jsou max. 20-25 cm silné, omazané na základové zdivo, následuje geotextilie a zbytek výkopu je zasypán štěrkem. Mezi vrstvou jílu a kameniva, a to po celé výšce je nezbytné vložit geotextílii, aby nedošlo k zanesení jílové vrstvy nečistotami.

3. Omítky, zdivo, štuková výzdoba, barevnost fasád

Fasáda domu je to, co každého procházejícího upoutá na první pohled. Není to plot, brána ani střecha. Je to fasáda domu, jeho tvář. To, co komunikuje s okolím. Fasádou vlastník reprezentuje sám sebe, prostřednictvím více či méně nákladné dekorativnosti, nebo zopakováním soudobých módních trendů.

Fasáda sestává ze zdiva, omítek, štukové výzdoby a barevného řešení. V banátských vesnicích se vyskytují domy s úpravou fasád ve 20. – 30. letech 20. století a potom domy s modernizovanými fasádami z období 70. let 20. století. Z hlediska historického i architektonického jsou hodnotnější domy ze starší úpravou, z meziválečného období, neboť kromě velmi rustikální a velmi dekorativně kvalitní štukové výzdoby jsou zhotoveny tradičními vápennými technologiemi. Podívejme se jakým způsobem opravovat právě tyto fasády.
(foto 3.18, foto 3.19)

foto 3.18 Dům okapové orientace s novější úpravou fasád keramickým obkladem. Barevné kachle jsou vyskládány do dekorativního vzoru. Úprava fasády proběhla v průbhu 70. – 80. let 20. století.

foto 3.19 Dům okapové orientace se starší výzdobou fasády, která prochází průběžnou rekonstrukcí při zachování původních štukových prvků i jejich rozvrhu. Způsob výzdoby odpovídá období 20. – 40. let 20. století.

Fasády domů jsou opatřeny pouze vápennými omítkami s hladkou štukovou finální vrstvou. Následně jsou opatřeny vápennými bílými nátěry, pouze výjimečně se šmolkově modrými detaily květin, srdcí, atd. Plochy nad soklem jsou pojednány velmi bohatou štukovou výzdobou. Na nárožích v podobě kvádrovaných polopilastrů podpírajících profilovanou štukovou římsu pod štítem. Okenní otvory jsou zdobeny plochou a tvarově složitě prolamovanou šambránou, pod okny se nachází podparapetní obdélná deska s paprskovitými nutami. Soklová omítka je velmi tvrdá a hrubozrnná. Je zbarvena do šeda a při bližším ohledá-

ní je patrné, že do malty byly přidávány uhlíky popela pro zajištění vhodnějších vlastností soklové partie proti vzlínající vlhkosti. Nezbytnou součástí uličních fasád jsou jejich okenní výplně s okenicemi, kterým se ale budeme věnovat v jiné kapitole. Fasády těchto domů vydržely do dnešních dní relativně v hojném počtu. Důvodem je fakt, že materiály, které byly na fasády aplikovány, jsou tradičními stavitelskými materiály používanými celá staletí. Z přírodních materiálů postavený dům s nimi dokáže velmi dobře fungovat a funkčně se vzájemně podporují a prodlužují si životnost. (foto 3.20, foto 3.21)

foto 3.20 Detail štukové výzdoby fasád ze 30. let 20. století. Mezi okny jsou patrné pilastry s dekorovanou hlavicí a s odstupňovanou patkou. Plochá šambrána kolem okna je výrazně zdobena v horní i spodní části okna.

foto 3.21 Štít domu s úpravou fasády ze 30. let 20. Století. Detaily výzdoby jsou zvýrazněny šmolkově modrým fasádním nátěrem.

Mladší úpravy fasád, především ze 70. let 20. století, využívaly při své opravě již tvrdé břizolitové omítky. Došlo k rozšíření okenních otvorů a k usazení nových okenních výplní. Původní dekorativní štuková výzdoba byla odstraněna a nahrazena novou výzdobou v jednodušším provedení. Dům si sice ponechal svou původní historickou hmotovou skladbu – půdorys, měřítko, výšku, hmotu a sklon střešních rovin, ale jinak byl modernizován. Novější úpravy fasád způsobily ztrátu autentické velmi malebné barokizující rustikální výzdoby, která byla svého času pro banátské domy typická. Jak opravovat starší typ fasád?

Nejprve je nutné se rozhodnout, zda budeme fasádu pouze opravovat, nebo zda se fasáda bude provádět úplně nová. V případě, že jsou omítky i štuky natolik poškozené, že jejich oprava není možná, je nutné před zahájením odstraňování všech omítek provést několik důležitých věcí. Zaprvé je nutné provést fotografickou do-

kumentaci celku a pak i jednotlivých detailů štukové výzdoby, říms, atd. Poté by se měly některé štuky zaměřit a zkreslit i s jejich detaily a odskoky, stejně tak i římsy. Měly by být provedeny šablony pro vytažení vodorovných prvků, především říms, případně formy pro odlití menších dekorů.

Po odstranění celých omítek by se měly vyškrábat spáry do hloubky cca 3 cm, a zdivo by se mělo vyčistit vodou od prachu a nečistot. Vypadané zdivo by se mělo doplnit ve stejném materiálu, tedy kámen za kámen, cihla za cihlu, atd. Pro doplnění by se měla použít malta na shodné bázi, jako jsou stavěny obvodové stěny domu. Nové zdivo se lépe propojí se zbytkem a nebude docházet k separacím nové plomby v krajním případně až k jejímu vypadnutí. Pak by mělo následovat omítání. Základem je zajistit si dostatečné množství hašeného vápna, které by bylo uleželé v karbovně minimálně dva roky. Poté by se mělo provést našpicování, jádrová omítka a štuk. Není žádoucí, aby nové omítky byly vyrovnané, naopak bylo by vhodné, kdyby omítky byly nanášeny v menších tloušťkách a snažily se kopírovat nerovnost povrchu. Není vhodné nanášet omítky do latí a vyrovnávat je. Jistá míra křivost bude i nadále evokovat historickou podstatu domu, daleko lépe bude lahodit oku, než přísně a stroze nanesená omítka. Historický objekt by neměl být spravený tak, aby vypadal jako novostavba. Doporučuje se užívat dřevěná krátká hladítka. Veškerá štuková výzdoba by se měla na fasádu vrátit v původním rozvrhu. Nemělo by docházet ke zjednodušování profilací a tvarů. Římsy by se měly vytahovat nově v šablonách na kolejnicích. Šambrány by měly být vytahovány do předem zhotovených dřevěných rámů z překližek vyřezaných do původních obrysů.
(foto 3.22)

foto 3.22 Detail zdobení okna s plochou šambránou, pod oknem patrný vystupující obdélník s paprskovitou rozetou – typický prvek výzdoby banátských domů.

V případě, že se rozhodne o opravě fasády, mělo by se postupovat takto:

Po výstavbě lešení by se měla fasáda projít a omítka poklepem vyhodnotit. V případě, že je dutá, pak je vhodnější její odstranění a nahrazení novou vrstvou. Soudržné omítky je možné zachovat, pouze bude nezbytné opatrně z nich seškrábat nátěry. Poté by mělo dojít k vyčištění zdiva a vyškrabání spár. Bude následovat čistě vápenný podhoz a pak jádrová omítka. Plni-

vo do malty by mělo co nejvíce svou velikostí odpovídat plnivu v původních omítkách. Po vyzrání zapravených děr po poškozených omítkách by mělo dojít k přeštukování jemným vápenným štukem. Následovat by měla aplikace fasádní barvy na vápenné bázi, nebo barva čistě vápenná v bílém odstínu. Malta na soklu by měla mít rozhodně hrubší plnivo, tak aby vyhlížela jako původní hrubozrnné omítky. Proto, aby se vylepšily vlastnosti omítky proti vzlínající vlhkosti, bylo by vhodné dle tradičních zvyklostí přidat do malty uhlíky z popela. Malta pak příjemně zašedne a bude dlouhodobě držet svou barvu. Omítku stejně jako vápenný nátěr by bylo vhodné trochu vylepšit co do pevnosti, proto se do malty může přidat cement nebo ještě lépe trasové vápno, ale v minimálním množství. Poměr by měl být 1 díl vápna, 3 díly písku z tohoto množství malty by padesátinu měl tvořit buď cement nebo trasové vápno. Použití cementových omítek není pro historické objekty vhodné. Čistě cementové malty jsou velmi tvrdé a nedokáží propouštět vodní páry uvízlé ve zdivu. Ve zdivu se tedy zvyšuje vlhkost, která následně degraduje zdící materiál. Cementové omítky jsou navíc velmi tvrdé a přilnavé. Když je zapotřebí je odstranit, mnohdy se dají odloupnout pouze za cenu vytržení i kusu zdícího materiálu. Největší problém s vlhkostí se neobjevuje ani tak na fasádě samotné, jako v interiéru, kde dochází k plesnivění stěn, k hnilobě podlahových konstrukcí a k zatuchávání místností. Z těchto důvodu se u historických staveb vůbec nedoporučuje cementové omítky nebo různé pytlované směsi vůbec používat. Tradiční způsob obnovy vápenných fasád je výhodný v tom, že si vápno můžete nahasit sami, výroba je velmi jednoduchá a hlavně levná. Máte jistotu v tom, že objekt bude přirozeně fungovat. Navíc defekty způsobené vápennými omítkami se dají velmi jednoduše opravit při běžné každoroční údržbě a opravované části nebudou na první pohled viditelné.
(foto 3.23, foto 3.24)

foto 3.23 Dům okapové orientace s výzdobou fasády ze 30.let 20.století. Čistě bílá barva a jemnost profilací štukových prvků dokáže pomocí světla, stínu a polostínu krásně vymodelovat, jemnou, přesto plastickou fasádu.

Štukové prvky jsou kapitolou sami pro sebe. Původní štuková výzdoba je na banátských domech velmi krásná, malebná, ručně zpracovaná, místy i příjemně zvlněná, což jí dodává na rustikálnosti. Je z ní poznat její stáří a hravost, dokládá potřebu našich předků zestetizovat si své přirozené prostředí. Štukové prvky jsou zjemnělé celou řadou profilací a odskoků, které na jinak bílé fasádě vytvářejí hru světla a stínu.

3.24 Detail členitého zdobení štukových fasád. Některé prvky se zde objevují zcela ojediněle oproti ostatním fasádám.

Tím prohlubují plochu fasády a dodávají jí na perspektivě a hloubce. Právě proto by se neměly štukové prvky zjednodušovat a naopak by se měly obnovovat v původních profilacích, i když je to časově náročné a klade to důraz na řemeslnou zručnost. Ale výsledek obnovené fasády se vyplatí. Ani štukové prvky, pokud jsou soudržné, není třeba odstraňovat a provádět znovu. Stačí jen očistit jejich povrch a profilace s odskoky od druhotných nátěrů a pak chybějící části doplnit štukovou vápennou maltou s jemně prosátým pískem. Když chybí větší části štuků je nutné je ručně domodelovat a měly by být provedeny co nejpodobněji původním. V případě větších úseků chybějících říms je dobrou pomůckou vytvoření si šablony z překližky, kterou se nahrubo nahozená malta profiluje pojížděním na kolejnicích z desek přibitých na fasádu. Po vyzrátí hrubé malty by mělo přijít přeštukování a pak nátěr.

Barevnost banátských fasád z meziválečného období byla, jak již bylo řešeno výše – většinou bílá, pouze lokálně byly některé štuky zvýrazněné šmolkově modrým odstínem. Při novějších úpravách byla místo bílé barvy použita i jiná barevnost typická pro jiné prvky na banátských domech, např. sytě zelená nebo sytě modrá. V případě starších nátěrů se vždy jednalo o nátěry čistě vápenné. V dnešní době je na trhu celá škála fasádních barev. Při použití fasádních omítek je důležité použít prodyšné nátěry – na bázi vápna nebo silikátů, které napomohou z maltoviny odvádět případnou vlhkost, která se ve zdivu objeví. Naopak zcela nezbytné je odmítnout omítky silikonové nebo akrylátové. Pevně uzavřou povrch a nepropustí vodní páry. Velmi rychle začnou pod nimi degradovat vápenné omítky. V případě, že spojíme cementové omítky a opatříme silikonovým nebo akrylátovým nátěrem, můžeme si být jisti, že jsme si zadělali na velký problém. Dost podstatně můžeme dům změnit finální zvolenou barvou omítky. Nejvhodnější je i nadále pracovat s tradičními barvami banátských vesnic. Novodobé moderní barvy jako např. sytě červené nebo fialové jsou jednak nevkusné a jednak na starých objektech vypadají přinejmenším komicky. Narušují ráz vesnice a mnohdy vypichují, co by mělo být skryto. (foto 3.25, foto 3.26)

foto 3.25 Novodobá oprava fasády spočívala nejspíše v opravě omítek a v následně provedeném nátěru. Nátěr sytě červený je soudobá moderní záležitost, která se do banátských vesnic na historické objekty nehodí. Není tradiční barevností, příliš zdůrazňuje hmotu domu a příliš na sebe upoutává pozornost, což není vždy zcela žádoucí.

foto 3.26 Novodobá úprava fasády s tmavě fialovým fasádním nátěrem vyhlíží v banátských vesnicích rozpačitě a nepatřičně.

A jak je to se zateplením? Zateplovat konstrukce venkovních obvodových stěn, které jsou širší než 45 cm, je z fyzikálního hlediska naprostý nesmyl. Zateplování není vůbec účinné, efekt se nedostaví. Konstrukce zdiva širší než 45 cm je sama o sobě dostatečná pro zajištění tepelné pohody. Jakmile zateplíme kamenný dům nebo dům z vepřovic, případně hliněných stěn, dostaví se obdobný efekt jako u cementových omítek, ale v mnohem kratším časovém horizontu. Vlhkost v konstrukci nemá kam odcházet a bude kondenzovat pod zateplením. V těchto místech je nezbytné počítat s rychlým rozvojem plísní. V interiéru se rovněž velmi brzy objeví plísně, omítky v interiéru začnou být vlhké, může docházet k problémům s dřevěnými podlahami. Musíme se připravit na to, že místnosti budou neustále zatuchlé, stejně jako veškeré textilie v místnostech. Průběžné větrání v tomto případě moc nepomůže. Navíc se stálým větráním úplně vytratí efekt, proč jsme objekt zateplovali. Bez významu není ani skutečnost, že na rovné a zateplené fasády se nepodaří v žádném případě provést kopie rustikálních štukových prvků. Můžeme je sice doplnit prvky z polystyrenu, ale jejich profilace nebudou tak početné, a jejich hrany budou příliš rovné – nezvyklé a cizí na fasádách v lidovém prostředí.
(foto 3.27, foto 3.28)

foto 3.27 Fasády banátských domů byly zvýrazňovány a dekorovány štukovou výzdobou výhradně na straně směrem do ulice. Zbývající fasády byly opatřovány pouze hrubou utahovanou omítkou s finálním vápenným nátěrem.

foto 3.28 Dům prošel v nedávné době rekonstrukcí. Omítka na průčelí vyhlíží jako dobře provedená, je jen škoda, že nebyly obnoveny štukové prvky v podobě rámů kolem oken a dekorů na nárožích. Fasáda vyhlíží prázdná a bez dekorů i jako plochá. Není zde kromě římsy žádný další prvek, který by pomohl docílit plastičnosti plochy.

4. Komíny, střecha, krov

foto 4.29 Bígr, pohled na střed obce. Charakteristickou krytinou sedlových střech banátských domů je pálená drážkovaná taška. V levé části fotky patrný u dvou objektů jinak barevný typ krytiny, což způsobuje narušení jednoty celku.

Střecha s komínem tvoří korunu každého domu. Mnohdy jsou viditelné ještě dříve, než samotný dům schovaný v zástavbě stavení. Odmyslíme –li si spodní obytné části domů i celých vesnic, tak střechy vytvářejí svébytný prostor, kde čas plyne jinak, kam zalétají holubi a sluní se kočky. Je to prostor dalek hašteřivých pletich. První s čím se pocestní putující krajem od vesnice k vesnici setkají, jsou právě střechy vesniček usazených v krasových údolích nebo vyrůstajících na hřebenech. Střechy banátských domů jsou téměř bez výhrady sedlové se zděnými nebo dřevěnými štíty. Někdy nad štítem má střecha tvar polovalby. Převažující krytinou střech je pálená drážkovaná taška, ale i plechová krytina v plátech. Právě tato materiálová a konstrukční jednotnost vytváří z dálkových pohledů velmi kompaktní a harmonickou střešní krajinu sídel. Sedlová střecha je nejužívanější typem prověřeným staletími a pro dané klimatické podmínky asi nejvhodnější. A proto se střechám i krovům vyhýbaly časté úpravy a větší zásahy, zůstávají po staletí neměnné, protože byly funkční. Proměnou prochází jen střešní krytina. Z tohoto důvodu není vůbec nutné tvar původní střechy domu měnit.

S tím souvisí i dřevěná soustava krovu. Převážná část krovu nad obytnými domy jsou krovy dřevěné vaznicové se stojatými sloupky v plných vazbách doplněná pásky. Většinou se jedná o krovy vztyčené nad domem v době jeho výstavby, tedy v polovině 19. století. Pokud do střechy nezatéká, je zajištěno přirozené provětrávání, pak je dřevo ochráněno a může vydržet další staletí bez zásahů. V případě, že do střechy zatéká, vytváří se podhoubí pro rozvoj dřevokazných hub a hmyzu a v krátkém čase dochází k poškození dřevěných prvků. A jak přistoupit k opravě poškozeného krovu? (foto 4.30, foto 4.31)

foto 4.30 Pohled na krov obytného domu. Jednoduchá konstrukce krokví rozepřená horizontálním hambálkem.

foto 4.31 Pohled na krov obytného domu. Jednoduchá konstrukce krokví rozepřená hambálky je navíc doplněná středovou průběžnou vaznicí, kterou podpírá soustava stojatých sloupků.

1. Výměna celého krovu

K výměně celého krovu za nový se přistupuje pouze tehdy, je – li minimálně 70 % krovu v havarijním stavu. Je to moment, kdy každý dřevěný prvek je z poloviny napadený dřevokaznou houbou nebo hmyzem. Po statické stránce již neplní svou funkci. Hlavním hlediskem obnovy je zachování původního tvaru střechy, výšky hřebene a sklonu střešních rovin. Typ krovové konstrukce již může být proveden soudobými konstrukčními systémy
i soudobým spojovacím materiálem. Jen je nutné dbát na to, aby dřevo bylo přirozeně vysušené a zdravé.

2. Výměna prvku za prvek

Při větším rozsahu napadení krovu, které je ale menší než 70% z celku, nemusíme nutně měnit celý krov. Finančně dostupnější by mohla být výměna tzv. kus za kus, kdy se mění pouze celý prvek za celý nový prvek. Výhodou těchto výměn je možnost využívat původní tesařské spoje – čepy, dlaby, osedlání, a dřevěné kolíky. Vyměněné prvky s tradičními spoji za čas zestárnou a jsou od původního krovu k nerozeznání. Je rovněž třeba dbát na to, aby nově vkládané dřevo bylo dostatečně vyschlé, bez brouků a hub. Podstatné v tomto případě je, aby povrch nových prvků byl buď osekán sekerou, což ale vyžaduje určitou znalost a zručnost, a nebo ohoblován. Dřevo nesmí mít hrubý, chlupatý povrch, neboť do něj rády vlétají dřevokazní brouci. Dřevo je náchylnější k napadení, z důvodu otevřeného povrchu. (foto 4.32)

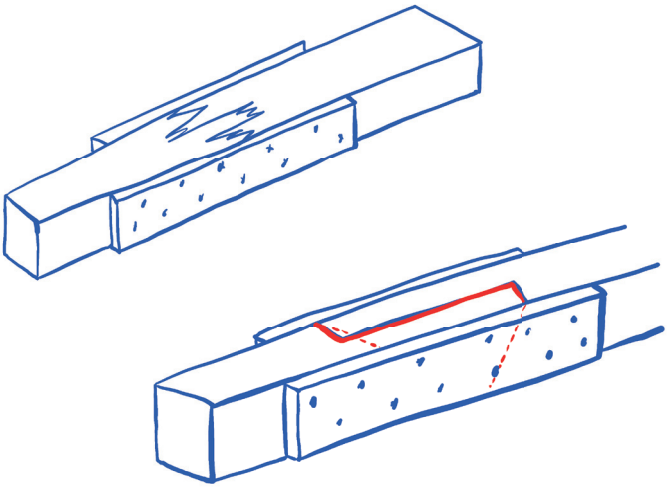
3. Částečná výměna prvku

Často bývají trámy napadené kolem zdiva a v místech, kde se navzájem setkávají a propojují. V tomto případě je nejvhodnější provést pouze částečnou výměnu prvku, s níž si zdatný tesař hravě poradí dle přiloženého obrázku. Staré a nové dřevo se vzájemně spojí celodřevěným šikomčelním plátovým spojem s dubovými hmoždíky a dřevěnými zámky. Tyto spoje se mohou

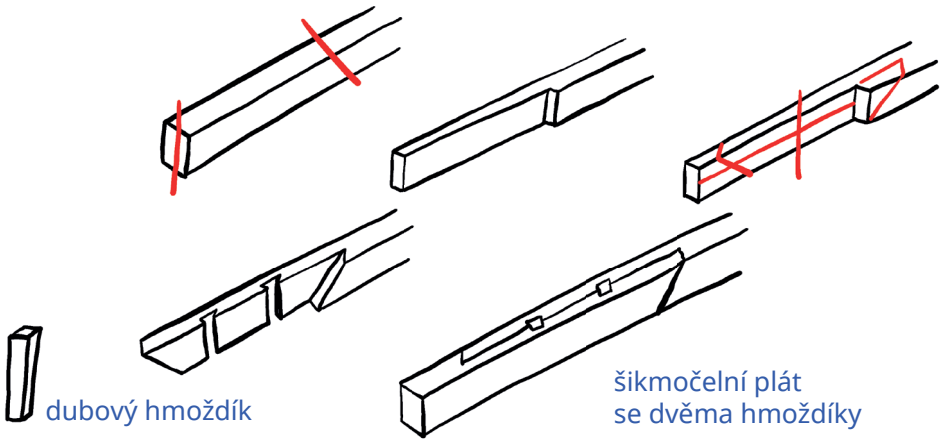
používat na vazných trámech, pozednicích, na krokvích spíše ve spodních partiích. V tomto případě platí na dřevo stejné požadavky jako výše, ale navíc zde platí, že je třeba dávat pozor na dřevo rychle vysušené v sušičkách, protože v sobě má ještě stále dosti vlhkosti. Při jeho instalaci do krovu v daném prostředí rychle vyschne a spoje se smrští, vytvoří se mezi starým a novým dřevem mezery. Spoj je tím pádem volný a není zcela funkční v rámci celkového působení sil v konstrukci krovu. Nerovnoměrné zatížení krovu může mít z dlouhodobého hlediska podstatný vliv na statiku zděné části domu. Do časem rozevřených spojů se mohou vkládat klíny z důvodu, aby se celkový tlak spoje nesoustředil pouze v místech kolíků nebo klínků, ale aby se tlak roznášel i do ploch. Ani v jednom případě by se nemělo dřevo natírat fungicidními nátěry kontrastních např. zelených barev, ale měly by se používat přírodní pigmenty – hnědé.
(obr. 4.12, obr 4.13)

foto 4.32 Detail jednoduchého spoje poukazující na to, že propracovanost tesařských spojů nebyla v tomto případě příliš precizní.

obr. 4.12 Dřevěný trám může být pouze lehce povrchově poškozený. Není nezbytně nutné ho měnit, nebo provádět jeho částečnou výměnu. Jeho statickou únosnost lze zvýšit příložkami, které tvoří dvě fošny přisazené k trámu z jeho boku a s trámem je spojit dostatečně dlouhými hřeby. V druhé variantě je možnost provést vyřezání trámu, doplnění pomocí tupého plátu případně šikmého plátu a doplnit celý spoj bočními příložkami.

obr. 4.13 Nejpreciznější a řemeslně nejdokonalejší je však spojování starého a nového dřevěného prvku pomocí šikmočelných dřevěných spojů jištěných dřevěnými kolíky nebo hmoždíky, a nebo kombinací kolíků a hmoždíků. Tento typ spojů se dá použít na krokve, vazné trámy, stropní trámy. Důraz je zde kladen jednak na dobře vysušené nově vkládané dřevo a na řemeslnou zručnost.

Krytina

foto 4.33 Typickou krytinou banátských domů byla pálená taška.

foto 4.34 Pálená taška se vyskytovala i na hospodářských staveních.

Jak již bylo naznačeno výše, hlavní krytinou banátských střech je pálená drážkovaná taška vyskytující se převážně na obytných domech, ale ve velké míře i na stodolách. Tak by to mělo zůstat i do budoucna. Náhradní krytinou je plech, spíše výjimečně i lepenka. Pálená krytina bývá usazená převážně na latích, hřebenáče jsou usazené do malty. Po materiálové stránce se sice jedná o dražší krytinu vyskytující se na trhu, ale její životnost v dobré kvalitě dokáže přetrvat i několik desetiletí, ne –li celou generaci. Půdy banátských domů nebývají obývané. Půdní prostory jsou přiroze-

ně provětrávané. Z tohoto důvodu je nezbytné odmítnout všechny soudobé doplňky k páleným taškám, jako jsou hydroizolační folie, nasávací mřížky u okapů, výduchové šablony pod hřebenem, atd. Zbytečně střechu prodražují a nepřinášejí jí žádná prokazatelná pozitiva. Pokud bude půda provětrávaná větracími okénky ve štítech, pak není důvod obávat se zvýšené vlhkosti mající negativní vliv na dřevěnou konstrukci krovu, ale ani na krytinu samotnou.
(foto 4.35, foto 4.36)

Pokud se vlastník rozhodne z finančních důvodů upřednostnit plech, bylo by dobré zopakovat velkoformátové hladké plechy spojované tradičním způsobem. Barva plechu by měla být dočervena, tak jak to je patrné na mnoha střechách dodnes. Je třeba zcela vyloučit soudobé krytiny mající vlnitý charakter, nebo se zavírají na zámky s falešnými falci. Stejně tak je vhodné nevnášet na střechy jiné barvy než cihelné nebo červené. Malebná střešní krajina by se z dálkových pohledů celá rozbila.

Na některých starých stodolách se dodnes nachází štípaný a částečně i řezaný šindel poměrně velkých rozměrů, jednoduše kladený. Jedná se o velmi starý typ krytiny, která vytváří v daném prostředí nebývale malebný prvek. Již jen samotné stáří a stopy lidských rukou našich předků na tomto typu krytiny si žádá ochranu. Bylo by nanejevýš vhodné, aby se tento typ krytiny zachoval, případně pouze lokálně doplňoval šindelem stejných tvarů. Pokud bude krytina celá poškozená, byl by její návrat v novém materiálu nejlepší variantou. Pokud bude používáno kvalitní dřevo, není nutná ani jeho impregnace, což dokazuje řada starých stodol, kdy šindel není dlouhodobě opatřována žádnými nátěry.

foto 4.35 Novější krytinu na banátských domech tvoří převážně plech – v plátech na obytném domě, někdy i vlnitý plech převážně na hospodářských objektech.

foto 4.36 Usazení pálené krytiny na latích, pohled z půdy

Komíny

foto 4.37 Opláštění komína dřevěným deštěním. Otázkou je, zda pod opláštěním je komín vyzděný z cihel, či jílová omazávkou na proutěnou armaturu.

Na původních střechách se nacházel pouze jeden komín, vyrůstající ze střechy v polovině délky domu. Jednalo se o centrální sopouch černé kuchyně nalézající ve středu dispozice domu, do něhož byly zaústěny komíny z navazujících místností. Sopouch se v půdním prostoru zužoval a nad

foto 4.39 Cihelný komín s typicky uzavřenou hlavou pomocí předsazených cihel.

foto 4.38 Opláštění komína dřevěným šindelem.

střechu již vycházel jako tradiční komín zděný z cihel. Komínový otvor byl zakryt klenutou stříškou vyzděný z předsazených cihel (obr. ??) a omítnut tvrdou omítkou. Později, když i do jednotlivých místností byla instalována kamna, byly budovány nové cihelné komíny, které již archaické zaklenutí neměly. Starý klenutý komín vytváří nebývale malebný prvek střechy, je jeho ozdobou a pozůstatkem původní konstrukce komínového tělesa – dymníku. Jedná se o typický banátský prvek a právě z tohoto důvodu by mu měla být věnována dostatečná péče. (foto 4.39, foto 4.40)

1. Komíny by měly být přezdívány z pálené cihly na cementovu maltu a měla by být zachována klenbička s předsazených cihel. Komínové těleso by mělo být omítnuto hladkou vápennou omítkou s přídavkem trasu nebo cementu a opatřeno bílým nejlépe vápenným nátěrem.
2. Zbývající typy zděných komínů by měly být rovněž pietně opravovány, mnohdy mají z předsazených cihel drobné ozdobné lemy. Jsou vyzdívány z tvrdých zvonivých cihel a nebývaly omítané.
3. Je zcela nezbytné vyloučit soudobé plechové komínky, které úplně zkreslují střešní plášť a dodávají mu příliš moderního vzezření. Když je potřeba vystavět nové těleso, pak by to mělo

foto 4.40 Cihelný komín se zaklenutím doplněný omítkou s vytaženým límcem

být tradiční formou, tedy zděné cihel. Nad rovninou střechy může být komín z režných cihel nebo z klasických a následně ještě omítaný. (foto 4.41, foto 4.42)

foto 4.41 Komínová hlavice je novým prefabrikovaným keramickým dílem. Střecha obytného domu je navíc netypicky doplněna pultovým vikýřem.

foto 4.42 Pohled z půdního prostoru na těleso komínového dymníku, které se kónicky zužovalo směrem nahoru.

5. Okna, okenice, dveře, kování

Okna s okenicemi jsou očima domu. Jakmile vytáhnete okenní výplně a ponecháte pouze samotný okenní otvor, pochopíte, o čem mluvím. Čím precizněji jsou výplně s okenicemi provedené a čím detailnější je profilace rámů i příčlí, tím živější obraz domu se před námi náhle vyjeví. Naopak jakmile dojde k výměně oken za jednokřídlovou výplň pouze s rámem bez dalšího členění příčlemi, je to jako byste mu vyloupli oči. Dům bude slepý. (foto 5.43_a, foto 5.43_b)

foto 5.43_a Průčelí domu s původními dřevěnými dvoukřídlovými okny dělenými příčlemi na menší tabulky, výplně jsou usazeny do líce fasády a venkovní křídla se otevírají ven.

foto 5.43_b Průčelí domu s novými dřevěnými okny. Výplně jsou jednokřídlové, bez dalšího členění. Otevírají se dovnitř a jsou usazeny hlouběji do okenního otvoru. Dům vypadá, jako by ani žádná okna neměl.

Banátské domy, jejichž fasáda byla opravována ve 20. – 30. letech 20. století, disponují převážně dvoukřídlými nebo čtyřkřídlými okenními výplněmi otevíravými dovnitř. Rám okna je spojen s dřevěným kastlíkem a s rámem usazeným na vnějším lící fasády. Ten nese dvoukřídlové žaluziové okenice. Ty se mnohdy pouze otevírají, někdy jsou rozdělené a ze dvou třetin je žaluzie ještě i výklopná. Okenní křídla i se žaluziemi jsou převážně opatřeny šmolkově modrou barvou, nebo barvou zelenou, nebo zelenomodrou.

Okenice v letních měsících chránily interiéry domů proti přehřívání, v zimě proti nepřízni počasí. Většina okenic má pohyblivé žaluzie. Ty se vyklápějí či zavírají jednoduchým kovovým otáčecím mechanismem přikotveným ze zadní strany k jednotlivým lamelám okenice. Většina výplní disponuje rovněž původním historickým kováním v podobě rozvor s olivami nebo obrtlíky a zástrčemi. Závěsy výplní jsou zadlabávací s profilovanou kulatou nebo šišatou hlavičkou . (foto 5.43_c, foto 5.44, foto 5.45)

foto 5.43_c Příklad původního dvoukřídlového okna s příčlemi dělícími křídla na další tabulky. Tradiční modrý krycí nátěr. Výplň je usazena do líce fasády a venkovní výplně se otevírají ven.

foto 5.44 Příklad mladší okenní výplně asi ze 30. let 20.století? Výplň je trojkřídlá, dvě obdélná spodní křídla se otevírají ven. Horní obdélná výplň je výklopná. Křídla jsou krásně doplněna drobnějšími příčlemi a opatřena tradičními krycími nátěry v modrých a zelenkavých barvách.

foto 5.45 Další příklad historického dřevěného okna s horním vyklápěcím křídlem a spodními otevíravými křídly směrem ven. Rozmanitost členění dodávají oknu výjimečně tenké mírně ohýbané okenní příčle.

Pokud okenní výplně ani žaluzie dlouhodobě neudržujeme průběžnými nátěry, v dlouhodobějším horizontu začne pomalu degradovat dřevní hmota. Slunce a jeho UV paprsky pak způsobují ztrátu části dřevní hmoty. Křídla i rámy pak ztrácejí svou pevnost. Pokud nejsou v suchu, ale jsou navíc vystaveny dlouhodobému působení vlhkosti a vody, snadno bývají napadené dřevokaznými houbami. Dalším nešvarem je špatné zavírání okenních křídel. Pokud je nezavíráme na všechny uzavírací mechanismy, ale například jen na jeden, rám křídla se takovýmto používáním lety zdeformuje – mírně se prohne a ostatní části výplně nejsou již tak přilnavé a začne jimi unikat teplo. Takto poškozená okna jsou ve většině příkladů určena k výměně. Jejich repase v případě velkého úbytku dřevní hmoty, v případě napadení dřevokaznými činiteli a mechanickou deformovaností tvaru není úplně přínosná a požadovaný výsledek nemusí být dobrý. Je třeba se rozhodnout k výměně okna.
(foto 5.46, foto 5.47)

foto 5.46 Často se u banátských domů setkáváme se zvláštní kombinací vnitřní okenní výplně usazené do kastlíkového dřevěného rámu vetknutého do okenního otvoru a do něj zavěšené dvoukřídlové okenice usazené v líci fasády. Vnitřní výplň je převážně čtyř křídlá, dvě spodní křídla a dvě malá horní otevíravá na provětrávání. Mezi křídly se nachází tzv. poutec, většinou býval zdobný.

foto 5.47 Původní venkovní okno s okenicí. Před tuto část fasády byla postavena veranda a ta posléze uzavřena okny i dveřmi. Okno se nalézá uvnitř verandy. Patrné detailní členění okenního křídla a rovněž žaluzií s lamelami a kovovými táhly pro pohyb a naklánění jednotlivých lamel.

Jaká okna mohu použít?

V současné době trh nabízí nepřeberné množství materiálů, z nichž se dají okna provést. Jednak je to plast, pak europrofily, eurohranoly, klasické dřevo, hliník, plastohliník, dřevohliník. V podstatě až na eurohranoly a klasické dřevo doporučuji ostatní výplně do banátských domů vůbec nevkládat z následujících důvodů:

1/ Protože se nejedná o tradiční materiál a navíc to není ani přírodní materiál. Nedokáže s původním režimem tradičního domu vůbec spolupracovat. Naopak, nespolupracuje vůbec. Plastová a hlinková okna jsou natolik těsná, že nepropustí vůbec žádnou vzdušnou vlhkost, která se v interiéru historického domu zcela běžně objevuje. Mírná netěsnost dřevěných okenních výplní a rámů způsobuje neustálou výměnu vzduchu a jeho proudění. Díky tomu, že se například nevětrá úplně tak, jak by bylo žádoucí, to znamená v případě plastových oken vlastně pořád, dochází k postupnému rozvoji plísní v místech, kde vzduch proudí velmi málo – za skříněmi, pod postelemi v rozích místností, provázené navíc silnou zatuchlinou. Toto může mít časem negativní vliv na zdravé a nezávadné prostředí uvnitř domu.

2/ Dalším důvodem proč nepoužívat plasty, europrofily ani hliník je daná minimální šířka profilu pro křídla i pro rámy. A protože je poměrně široká oproti původním dřevěným rámům, tak i celá nová okenní výplň působí dosti mohutně. Má široký rám, který je přisazený ke špaletě okna, není do špalety vsazený. K rámu navíc přiléhá široký rám okenního křídla. Vizuálně se celá výplň výrazně zmenší a rozšíří se její okraje. Může se zdát, že jde pouze o estetickou záležitost, ale v podstatě rozšíření rámů i křídel do značné míry zhorší světelnost v místnosti.

foto 5.48 Další příklad dřevěných oken, které pocházejí z mladšího období, určitě poválečných. Rámy křídel jsou zdobeny soustruženým dřevěným dekorem, který můžeme nazvat vejcovec nebo perlovec.

foto 5.49 Detail okenního závěsu. Jedná se o zadlabávaný závěs s kuličkou ve vrcholu. Rám okna zpevňuje kovový rohovník. Tento typ závěsů byl typický pro počátek 20.století.

foto 5.50 Další detail okenního závěsu. Jedná se o starší typ ze druhé poloviny 19. století. Rohovník zpevňující dřevěný rám v rohové partii je propojen s oken do nějž se vsazoval hák.

Banátské domy mají relativně malé okenní otvory, takže každý centimetr rámu navíc je zde skutečně hodně znát.
(foto 5.48, foto 5.49, foto 5.50)
3/ Dalším důvodem proč odmítnout tyto materiály je nemožnost zopakovat původní profilace křídel, příčlí. Platové i hliníkové prvky jsou typově profilované, ale ne dle tradičních zvyklostí, ale tak, jak to dovoluje materiál samotný, a to zcela nepatrně, což pro účely našeho použití je nedostatečné. (Obr. 5.15)
4/ Možná se můžete zaradovat, že plasty nebo hliníky nebo eurookna nemusíte udržovat a zůstanou stále stejně krásné. Toto je bohužel náš velký omyl. Plastové výplně se sice udržovat nemusí, ale ze zkušenosti víme, že tak do 15 – 20 ti let se u plastu změní vlivem UV jeho barva z čistě bílé na šedivou. V případě mechanického defektu rámu neuděláte už vůbec nic. Oprava je de fakto nemožná.
S takovým oknem se bohužel musíte smířit nebo si pořídit další nová okna. U tradičních materiálů toto nehrozí. Naopak při dobré průběžné údržbě kvalitními nátěrovými hmotami můžete mít okna na své chalupě klidně i sto let. A to vzhledem k porovnání ceny a výkonu už stojí za rozmyšlenou, ne?

Nejlepším řešením jsou výplně v tradičním materiálu, to znamená ve dřevě. A je celkem jedno, jestli půjde o

výběrový masiv, nebo o lepené profily, které zajistí, aby dřevo nepracovalo. Dřevo pro výběr oken musí být přirozeně dlouhodobě vysušené. Je vhodnější zvolit dřevo trvanlivější, tvrdé a ne smolné. Nejodolnější a asi nejvhodnější je jasan a jilm. Tyto dřeviny se ale dříve na okenní výplně nepoužívaly. Více smolné, přesto však rovněž kvalitní je modřínové dřevo, horší je již borovice. Smrk patří mezi horší dřeviny. Truhlář, který výplně provádí by měl mít základní znalosti o výrobě oken, kdy musí téměř zcela absentovat suky, dřevěné hranoly by mělo mít velmi mírné radiální letokruhy. Při výrobě nových výplní je samozřejmostí zopakovat původní profilace rámů, křídel i klapaček, stejně jako počet okenních křídel a v poslední řadě i členění spodních rámů pomocí profilovaných vodorovných příčlí. (foto 5.51, foto 5.52)

foto 5.51 Pohled na dvoukřídlovou lamelovou okenici kombinovanou s výklopnými křídly lamel.

foto 5.52 Pohled na dvoukřídlovou lamelovou okenici s vyklopenými křídly.

obr. 5.15 Provedení výměny dřevěného okna za nové okno dřevěné nemusí vždy ještě znamenat jeho správné usazení do okenního otvoru. Obrázek č. 2 ukazuje, že okenní rám je přisazen ke zděné špaletě okenního otvoru. Tím dochází ke zmenšení plochy na prosvětlení místnosti a navíc okno vypadá dosti masivně – je viditelný jednak okenní rám i okenní křídla. Zatímco obrázek č. 1 ukazuje, že okenní rám je z větší části zasekán do okenní špalety a přizděn. Tím se prosklená plocha mírně zvětší a výplň vypadá subtilněji – jsou viditelné pouze okenní křídla a malá část okenního rámu. U malých okenních otvorů každý čtvereční centimetr hraje významnou roli v míře světla vnikajícího do světnice.

Původní banátská okna byla vždy jednoduše zasklená. Tento trend můžeme zopakovat, anebo přidat na kvalitě a provést okno se zdvojeným zasklením pomocí distančních rámečků a zasklení typu Ditherm. Při použití distančního rámečku je vhodné vybírat ty s nejmenší nebo střední šířkou, nevyžadují rozšíření rámu. Pro zasklení lze využít klasický tmel, anebo využít dřevěné profilované úzké zasklívací lišty. Vodorovné příčle mohou být v případě zdvojeného skla na něj nalepeny, a to jak z vnitřní, tak i z vnější strany, ovšem jejich profilace musí být zachována. V tomto případě typ zasklení může vypadat jako u eurookna a laik si je snadno zamění. Rozdíl je právě v síle rámů. Eurookna mají speciální systém rámů s vnitřními komorami zajišťující tepelné standardy, a proto je tloušťka rámů i rámů křídel skoro tak široká, jako u oken plastových. Zatímco okna vyrobená z masivu a eurohranolů mají rámy užší, podobný je pouze způsob dvojitého zasklení.

Co se týká kování na trhu je celá řada různého historizujícího kování, které by bylo možné použít. Nejvhodnější je využívat co nejvěrnější typy původního kování a nezapomenout, že typickým prvkem jsou kovové úhelníky tzv. rohovníky, které zpevňují rám okna v jeho rohových partiích. (foto 5.53, foto 5.54)

foto 5.53 Novodobé okno i s dřevěnou shrnovací žaluzií. Jedná se o výplň ze 70. nebo 80. let 20. století.

Může se ale stát, že okenní výplně na domě jsou schopné obnovy a nevykazují žádné závažné defekty, které by tomu bránily. Mnohdy je obnova s ohledem na kvalitu dnešních dřevin, vhodnější, neboť staré dřevo je již vysušené, nesmolnatí a jeho tvar v rámci křídla je již ustálený. Mnohdy se vyplatí opravit i drobné nebo větší defekty jako jsou mechanicky poškozené především spodní partie křídel, nebo drobné vyhnilé plochy. Jak postupovat při obnově?

1. Očištění od nečistot

Prvním krokem je okno očistit od prachu, pavučin a dalších nečistot smetákem, vlhkým hadrem.

2. Mechanické, případně chemické čištění nátěrů

Následuje šetrné odstranění nátěrů až na samotné dřevo. Nejprve je dobré dřevo mechanicky vyčistit špachtlemi, cidlinami, horkovzdušnou pistolí, případně přebroušením jemnými smir-

foto 5.54 Na starší dřevěné dvoukřídlové okno byla usazena novodobá svinovací roleta pro zastínění. Škoda, nejedná se o tradiční prvek, vzhledově dost poškozuje celek domu.

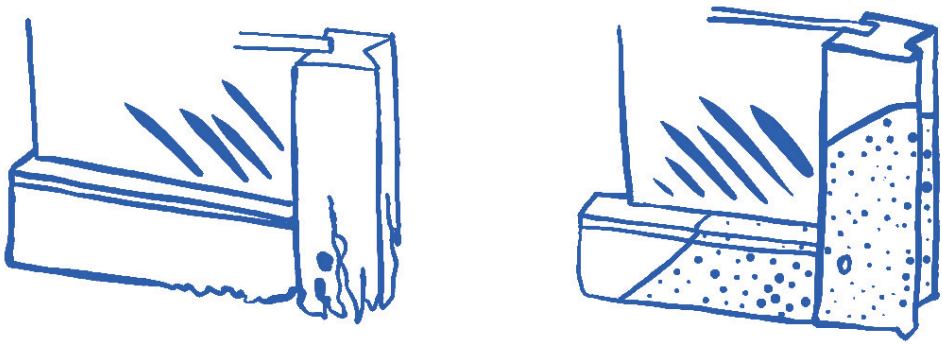
kovými papíry. V případě, že se nátěry stále drží, je vhodné zkusit chemickou cestu, a tou je stírání hadrem namočeným v lihu anebo čpavkovou vodou. Po vymývání čpakovou vodou je nutné dřevo neutralizovat vodou s octem. Nedoporučuji louhování. Jednak je důležité znát poměry louhovací lázně, teplotu a čas, jak dlouho mohou být prvky namočeny. Následně se musí neutralizovat v lázni s octem. Problém je ten, že louh naleptává povrch a struktur dřeva. Povrch prvků je pak „chlupatý“ a jeho přebroušením se

dostáváme stále hlouběji do struktury dřeva a tím celý prvek oslabujeme a navíc ho otevíráme. Proto, abychom dosáhli opět uzavření povrchu budeme muset provést více nátěrů.

3. Demontáž kování a jeho závěrečná povrchová úprava

Demontáž kování je dalším krokem, který by měl být před repasí proveden. I přesto, že bude kování dobře držet, je žádoucí jeho demontáž. Cílem je kování očistit od případných nátěrů a teprve pak ošetřit jeho povrch. Očištění můžeme provést rovněž mechanicky a rovněž lihem nebo čpakvovou vodou. Nezbytná bude následná neutralizace. Poté by se měl povrch ošetřit 2 x nátěrem tanátu, který pasivuje celý povrch a zamezí vzniku koroze. Po zaschnutí se povrch zafixuje Paraloidem a pak převoskuje např. Revaxem.

4. Doplnění dřevní hmoty – plomba, domodelování pryskyřicí, přilepení a zpevnění spojů, tmelení**.** (obr. 5.14)

obr. 5.14 Vyobrazení části poškozeného rámu okenního křídla v jeho spodní partii. Při rozložení rámu lze poškozené části odřezat a vložit do něj nový kus vhodně propojený čepy s možností dolepení ploch vhodnými lepidly na dřevo.

Po demontáži kování by mělo dojít k opravě mechanických defektů, doplnění chybějících částí dřevní hmoty případně ke zpětnému zpevnění spojů. Dřevo bylo spojováno na čepy do dlabů zajišťovaných kolíčky. Kolíčky lze opatrně odvrtat, případné klihové lepení rozlepit lihem. Nezapomeňte si jednotlivé části dřeva popsat, ať si je nezaměníte. Větší poškozené defekty dřevního rámu lze vyřešit odřezáním. Odřezání musí být provedeno zešikma, cílem je vytvořit šikmou plochu, na níž budeme dopojovat nový prvek. Nová část musí být provedena z kvalitního řeziva, vysušeného, stejného druhu, jako je původní rám. Musí být vytvořeny frézováním shodné profily. Spojení rámů může být provedeno opět na několik kolíčků za pomoci lepení buď klihem, nebo moderními vysokopevnostními lepidly na dřevo. V případě, že nám kus dřevní hmoty chybí a z celkového profilu nám zbylo více jak 80% lze drobný defekt vyplnit speciálními dvousložkovými epoxidovými pryskyřicemi s přidáním pilin. Práce je s pryskyřicí náročnější a vyžaduje zručnost při nanášení a modelování chybějícího profilu.
Rozdělané spoje spojíme opět propojením dřevěným kolíkem, který lze zakápnout klihem nebo lepidlem. Ve finále lze úplně malé drobné defekty vyplnit tmelem, ale vždy by měl být probarvený. Při rozhodování zda tmelit, či zda raději doplňovat vlepováním dřevní hmoty, je vždy lepší doplňovat původní materiál. Tmel vždy po krátkém čase vypraská a začne se drolit. Není stálobarevný a špatně chytá barvu modřidel. Je více vhodnější pod nátěry krycími barvami. Vlepování dřevní hmoty se provádí buď pomocí dýh, dřevotřísek, úzkých ručně vyrobených třísek, nebo odřezků z masivu. Lepení by v tomto případě mělo být jednoznačně pomocí lepidel.
(foto 5.55, 5.56)

foto 5.55 Fasáda domu prošla rekonstrukcí. Část původní štukové fasády domu zůstala zachována a obnovena. Ale kolem oken byl odstraněn původní zdobený rám a ten nahrazen naprosto cizorodým a esteticky nevhodným keramickým obkladem. Původní okna nahradilo jednokřídlové plastové okno doplněné moderní svinovací roletou s venkovním kastlem. Tímto směrem by se rozhodně oprava banátských domů neměla ubírat. Výrazně se tak poškozuje jejich vzhled a s tradičním řešením nemá nic společného.

5. Nátěr proti dřevokazným houbám a hmyzu

Jakmile máme celý prvek opravený a jsme před nátěry, je vhodné vždy přistoupit nejdříve k nátěru proti dřevokazným houbám a hmyzu. Na trhu existuje celá řada přípravků. Nejvhodnějším materiálem je Lignofix profi na lihové bázi. Tento krok není možné podceňovat a přeskakovat. Je velmi důležitý, časově i finančně nenáročný a výrazně prodlouží našemu dřevěnému prvku život.

6. Nátěry

Banátské domy mají své dřevěné prvky vždy opatřené krycími nátěrovými systémy ve šmolkově modré, modro zelené nebo zelené krycí barvě. Pro takto specifickou barevnou škálu je zapotřebí najít nejen vhodné odstíny, ale taky vhodný nátěrový systém. Asi by bylo dobré upustit od syntetických nátěrů, ale spíše se orientovat na olejové materiály. Sice dlouho schnou, ale výsledek po ručním nanášení je nezaměnitelný, specifický a autentický. Vždy by bylo vhodné opatřit je krycím nátěrem dvakrát a finální vrstvu použít zcela matný čirý olej, který uzavře povrch a prodlouží nátěrový systém. Vhodným nátěrovým systém je např. Osmo.

7. Montáž repasovaného kování

8. Průběžné následné ošetřování

Po určité době cca 1 rok od natírání by bylo vhodné nátěry opatřit malou vrstvou ochranného filmu. Zamezí stárnutí nátěrů, mírně zatáhne mikroskopické trhlinky nebo oděrky a ochrání dřevo.

foto 5. 56 Nově osazené žaluziové okenice, které zopakovaly původní řešení okenic dokonce i s detailem kovových rohovníků v nároží dřevěných rámů. Takové řešení je pro zachování ducha domu ideální.

Jedná se o speciální nátěrové sady, kdy se nejprve prvek z venkovní strany otře od prachu a nečistot a teprve následně se potře balzámem a rozetře se na povrchu. Aplikování se může provádět při mytí oken. Výrazně se prodlouží životnost nátěrů. Přičemž časová nenáročnost je výhodou. Ochranné sady oken vyrábí celá řada firem, např. Remmers.
(foto 5.57, foto 5.58)

foto 5.57 Venkovní vstupní dveře do domu. Historická výplň z přelomu 19. a 20. století. Rámová výplň s vystupujícími kazetami.

foto 5.58 Venkovní vstupní dveře do domu – rámová výplň se svlaky uloženým na rybinu.

Výše bylo popsáno, jakým způsobem repasovat okna, případně okenice. V podstatě stejným způsobem lze přistoupit i k obnově vstupních nebo interiérových dveří. Historické exteriérové dveře byly většinou plné, svlakové, ale modernější dveře již měly prosklenou horní část. Každý historický dřevěný prvek, pokud není zásadně poškozen, by měl být opraven. Dřevo je úžasný přírodní materiál a již s úcty ke stromu, který vyrostl, žil a byl pokácen právě proto, aby z něj byly posléze vytvořeny naše dveře, si zaslouží pietní přístup a pokoru. Chovejme se udržitelným způsobem, repasujem, opravuje, co nejdéle to jde!
(foto 5.59)

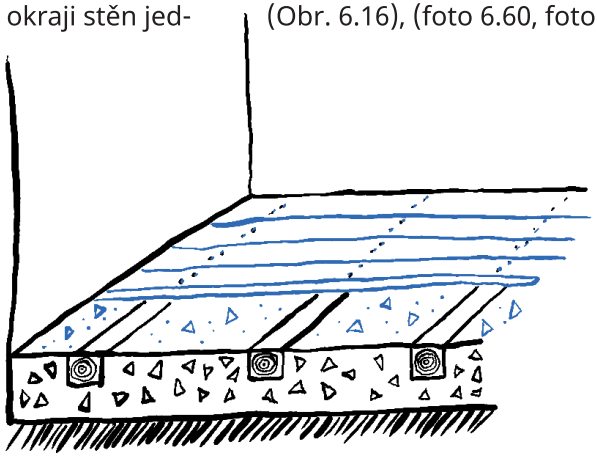

foto 5.59 Vstupní trojkřídla vrata do dvora a dveře. Brána je doplněna stříškou proti zatékání dešťové vody. Jedná se o novější truhlářský výrobek asi ze 70. nebo 80. let 20. století. Téměř u všech banátských domů se nachází již tento novější typ brány. Důvodem je rychlá degradace a časté používání, které zřejmě původní výplně rovněž poškodilo.

6. Podlahy

Podlahy domů a jejich skladba hrají důležitou roli v souvislosti s množstvím vzlínající vlhkosti ve stěnách. Pokud jsou podlahy provedeny vhodně, výrazně se sníží nebo úplně zmizí problémy s vlhkostí a dům může bezproblémově fungovat. V opačném případě se dá očekávat dosti závažný problém.

Nestarší a nejtradičnější podlahy v banátských domech byly podlahy hliněné. Minimálně v prostoru kuchyně s otevřeným ohništěm a dymníkem se tento typ podlahy udržel po dlouhou dobu. V podstatě do té doby, než byl dýmník zrušen, místnost přestropena a do kuchyně instalována kamna nebo sporák a na podlahu položena prkna. V obytných světnicích se pro lepší tepelnou pohodu instalovala dřevěná prkenná podlaha téměř od počátku. Skladba podlahy byla velmi jednoduchá. Suchý hliněný násep byl nasypán do místnosti mezi obvodové zdi, doplněn dřevěnými hranoly – polštáři, do nichž pak byly přibity dřevěné pochozí desky, lemované po okraji stěn jednoduchou okrasnou lištou, převážně trojúhelníkového tvaru. Tato skladba podlahy je pro neizolovaný dům s kamenným soklem nejideálnější. Proč? Vlhkost se postupně tlačí zespodu do domu. Projde přes násep a do dřevěných desek, přes mezery a přes dřevo se postupně dostane do prostoru místnosti, a to přes celou plochu podlahy. Protože byla okna dřevěná a topilo se zásadně v kamnech, v místnosti byla neustálá a přirozená cirkulace vzduchu. Pomocí komínového efektu odcházela vlhkost z místností pryč nejčastěji právě komínem. Tento typ podlahových konstrukcí mohl být poškozen pouze dřevokazným hmyzem. Pokud ale do starého domu místo dřevěných oken vložíme okna plastová a navíc zrušíme kamna, pak můžeme bezpečně očekávat zvýšenou vlhkost v místnosti, v obvodovém zdivu a v podlahách a následně bude docházet k většímu výskytu plísní. Tento problém je ale detailněji probrán v kapitole o oknech.
(Obr. 6.16), (foto 6.60, foto 6.61)

obr. 6.16 Tradiční skladba dřevěné podlahy – zemina, hliněný prosetý násep s plevami, dřevěné hranoly jako polštáře a do nich natlučené dřevěné desky prkenné podlahy.

foto 6.60 Banátské domy v obytných místnostech měly dřevěné podlahy uložené na dřevěné hranoly – polštáře, polštáře byly uložené do sypkého hlinitého a suchého náspu. Tento způsob podlah byl velmi prodyšný pro odvádění případné zvýšené vlhkosti v základech domu.

V mnoha domech byly tradiční dřevěné podlahy nahrazeny podlahami betonovými s vodorovnou hydroizolací, která bývala zařezávána do obvodových stěn. Pokud došlo u objektu k radikálnímu vodorovnému odizolování formou např. podřezání, nebo hlubokého zařezání hydroizolace do zdiva, pak problémy s vlhkostí se objektivně zlepšily. Byla vytvořena jakási vana, nad níž pak vlhkost nestoupá. Otázkou zůstává, jak budou v horizontu např. 100 let vypadat základy domů namáhané vlhkostí, která nemá kam odcházet. Ale protože každý člověk vnímá čas pouze v horizontu maximálně svého života, příliš se možnými problémy vzniklými špatně zvolenými stavebními technologiemi z dlouhodobého hlediska nezabývá. Nechává tak svým budoucím generacím odkaz,

foto 6.61 Detail dřevěné podlahy s masivní nárožní lištou lemující její okraj.

s nímž si budou muset poradit.

Asi největším problémem jsou betonové podlahy u domů, které nemají dobrou vodorovnou izolaci. U těchto objektů se problémy s vlhkostí objeví velmi záhy. U vnitřních i vnějších stěn dochází k degradaci omítek, k vytváření vlhkostních map, k tvorbě plísní a k degradaci stavebního materiálu. U tohoto příkladu nezbývá nic jiného než betonové podlahy odstranit a nahradit je podlahami prodyšnými. Tyto postupy můžeme uplatnit i v případě, že se z nějakého důvodu potřebujeme zbavit i staré dřevěné podlahy s násypem.
(foto 6.62, foto 6.63)

foto 6.62 Detail dřevěné venkovní podlahy verandy. Veranda tohoto domu byla umístěna vysoké zděné podezdívce. Konstrukce nebyla ve styku ze zemní vlhkostí.

foto 6.63 Pohled do verandy domu. Původně otevřená veranda byla doplněna dřevěnými plnými výplněmi a okny. Podlaha byla vylita betonem. Strop podbit deskami.

1/ Tradiční podlaha

Po demontáži starých dřevěných desek, případně i polštářů – hranolů, musíme zjistit, zda je násyp suchý. V případě, že je z nějakého důvodu zamokřený, musíme ho vybrat a odstranit příčinu vlhnutí a vnikání vody. Poté lze násep doplnit nejlépe ve stejném nebo velmi podobném materiálu. Musí být čistý, suchý, sypký. Poté vložíme do násypu opět dřevěné hranoly. Rovněž musí být suché, jejich povrch musí být hoblovaný a dřevo impregnované proti dřevokazným škůdcům. Nové desky by měly mít rozměry shodné s původními deskami. Důležitá je především tloušťka. Při malé tloušťce se mohou desky v zimních měsících, kdy se v místnosti topí a vzduch je suchý, smršťovat a prohýbat se. Naopak v letních měsících, kdy je vysoká vlhkost vzduchu se desky mohou roztahovat a vlnit. Desky by neměly být spojovány na pero a drážku, ale měly by být maximálně položeny na polodrážku. Mezi stěnou a podlahou by měla být mezera tak 2 – 3 cm, která by měla být shora zakryta podlahovou lištou. Je tam z důvodu smršťování a roztahování dřeva. Dřevěné desky by měly být přibity tradičně hřebíky. Lze je snadno vytáhnout. Čím opatřit povrch desek? Na trhu je velké množství podlahových přírodních voskových olejů bezbarvých nebo s různými pigmenty, které lehce zabarví povrch dřeva. Není vhodné natírat podlahy syntetickými přípravky a krycími nátěry. Vhodné nejsou ani laky s vysokým leskem a silnou vrstvou. Uzavřou povrch dřeva, což mu

škodí. V dlouhodobějším časovém horizontu dřevo namáhané zespoda určitou vlhkostí a uzavřené shora silnou vrstvou laku začne degradovat. Oprava většinou je velmi časově náročná a výsledek nebývá esteticky uspokojivý. Proto je vhodnější provést výměnu prken
a napustit je přírodním paropropustným materiálem, aby mohly přirozeně nasávat a naopak uvolňovat vlhkost.

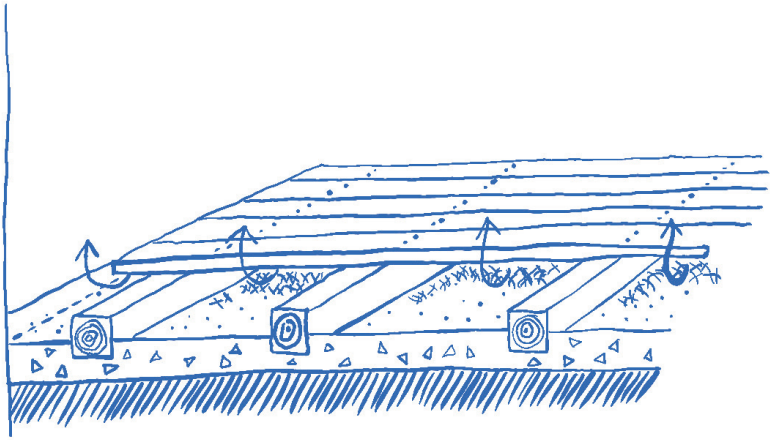
2/ Podlaha s moderními materiály pro násypy (Liapor, pěnosklo)
Když nejsme zastánci úplně tradičních řešení, můžeme místo násypu použít modernější materiály. Mezi ně patří např. Liapor, což jsou malé duté keramické kuličky nepravidelných tvarů. Ty dokáží nasát určitou míru vlhkosti i vody a postupně ji za příznivých podmínek uvolňovat zpět. Dalším materiálem může být pěnosklo. Jsou to drobné hrudky nepravidelných tvarů, které mají tepelně izolační vlastnosti a jsou právě do násypů vhodné pro zateplení podlah. Do takto vysypaných násypů vložíme opět dřevěné hranoly a dřevěné desky opatřené vhodným prodyšným přírodním nátěrem.
(foto 6.64, 6.65)
(obr. 6.17)

foto 6.64 Sklep s cihelnou klenbou pod domem. Podlaha je hliněná, stejné podlahy bývaly v kuchyních s otevřeným ohništěm a dymníkem.

foto 6.65 Stará kuchyň banátských domů. Hliněná podlaha, dymník – velký komínový sopouch, který odváděl dým z místnosti, kde se vařilo na otevřeném ohni. Později bylo ohniště nahrazeno kamny s litinovými pláty na vaření.

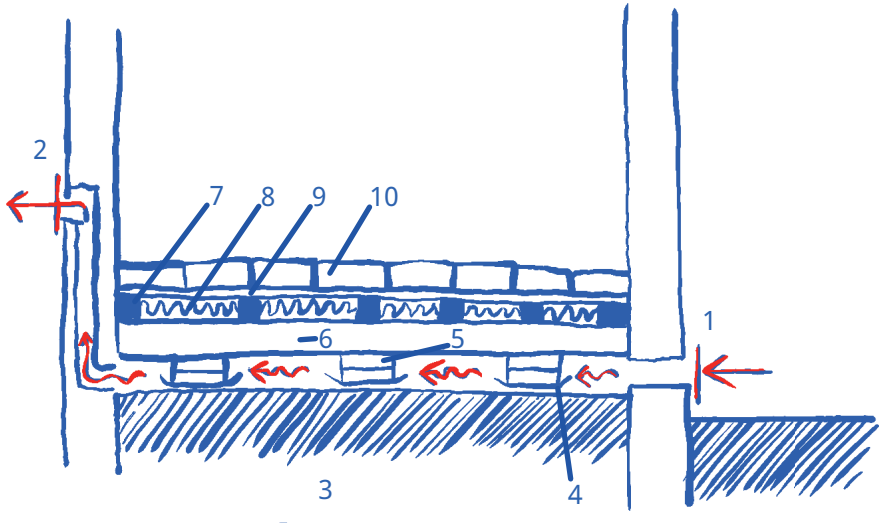
obr. 6.17 Pro zajištění lepší funkčnosti a zvýšení tepelně izolačních vlastností podlahy je možné násep vyměnit za jiný materiál např. keramické granule nasávající vlhkost typu Liapor nebo pěnosklo, které dokáže podlahu i zateplit. Polštáře jsou usazeny do nového náspu jen částečně tak, aby mezi prkennou podlahou a náspem vznikla mezera. Tou případná vlhkost může lépe odcházet mimo podlahu do místnosti.

3/ Podlaha se vzduchovou mezerou

V případě, že máme podezření, že objekt je usazen v terénu s mírně zvýšenou vlhkostí a už jsme udělali všechna opatření proti odvodnění a vyšší vlhkost je ve stavbě i dále, je vhodné zamyslet se i nad podlahovými konstrukcemi a jejich skladbou. Spíše než jakýkoliv násyp by bylo vhodnější provést duté podlahy, které budou provětrávané. Podlahy bez násypu. Je nutné však dodržet několik pravidel, aby provětrávané podlahy fungovaly a naopak nepřinesly problémy. Začneme tím, že vybereme násyp do takové hloubky, abychom se nedostaly pod úroveň základu obvodových stěn, ani až úplně k nim. Rozvrhneme si, kde v prostoru budou uloženy hranoly - polštáře a pod nimi v rozmezí 60 cm vyzdíme zděné cihelné sloupy z ostře pálených cihel. Mezi trámem a cihelným sloupkem bude usazena dubová podložka. Hranoly budou usazeny na cihelné sloupky. Na hranoly budou přibity hrubé desky, čímž se vytvoří plná podlaha, na desky bude položen dřevěný rošt vyplněný izolační vatou zakrytou geotextilií. Rošt z hrubších hranolů bude zároveň sloužit i pro ukotvení pochozích dřevěných desek. (obr. 6.18)

Provětrávaná podlaha

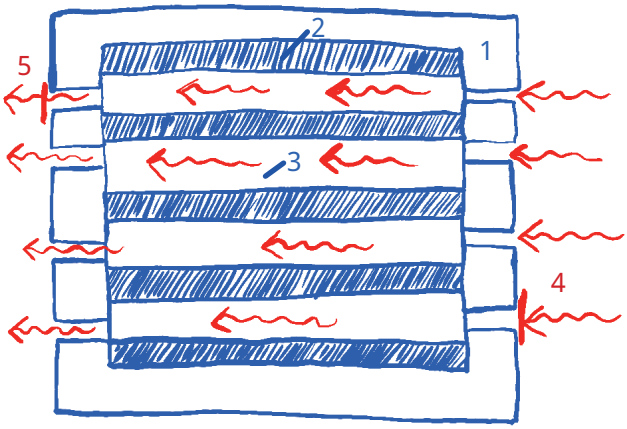
1. nádechový otvor, 2. výdechový otvor, 3. rostlý terén, 4. lepenka, 5. cihly, 6. dřevěný hranol — polštář, 7. dřevěný rošt, 8. tepelná izolace, 9. dřevěný plný základ, 10. dřevěné desky podlahy

obr. 6.18 Nejvhodnějším způsobem na provedení odvětrávaných a tepelně izolovaných podlahových konstrukcí je výše uvedená skladba. Násep by měl odstraněn, nahrazen prodyšnou vrstvou. Mohl by být i zcela vypuštěn a dřevěné hranoly by mohly být podloženy cihelnými komínky izolovanými od země podložením hydroizolační lepenkou. Důležité je, aby do dutiny pod podlahou mohl vnikat vzduch přiváděný přes obvodové zdivo. Průduch musí být nad úrovní venkovního terénu. Každý otvor – nádech, by měl mít svůj otvor – výdech, na opačné straně obvodového zdiva, ale usazený výše z důvodu zajištění tahu vzduchu. Otvory na fasádě je vhodné doplnit kovovou snímatelnou mřížkou. Přísun a množství vzduchu by se mělo regulovat v souvislosti s ročními obdobími. Pod podlahu nesmí vnikat zbytečně vlhký vzduch z důvodu zamezení kondenzace vody na dřevěných prvcích.

A jak zajistit, aby prostor pod pochozí podlahou byl odvětrávaný?
Odvětrání musíme zajistit nasávacími a odvětrávacími průduchy vyvedenými přes obvodové zdivo na fasádu. Aby tento systém mohl fungovat, je nezbytné dodržet několik podmínek:
1/ Musí být zajištěn stejný počet nasávacích a odvětrávacích průduchů.
2/ Průduchy musí být umístěny zhruba naproti sobě.
3/ Nasávací průduchy musí být umístěny níže než ty odvětrávací; rozdíl mezi nimi musí být min. 1,5 m, aby byl zajištěn přirozený odtah tzv. komínovým efektem; čím výše však odvětrávací průduchy budou, tím bude systém fungovat lépe.
4/ Průduchy musí být zajištěny mřížkou, nejlépe kovovou, proti vniknutí hlodavců, ptáků, hmyzu.
4/ Tento typ podlahy lze aplikovat pouze tam, kde se podlahy nacházejí nad úrovní soklu obvodového zdiva fasády.
5/ Nádechové otvory musí být umístěny nad úrovní terénu, nikoliv pod úrovní.
6/ Výdechové otvory musíme zasekat v drážkách do obvodového zdiva.
7/ Doporučuje se, aby mřížky v otvorech byly otevíratelné a uzavíratelné, aby se daly regulovat. V případě horkého počasí by mohl horký vzduch pod podlahou kondenzovat, naopak v případě studeného vzduchu, by mohla podlaha promrzat. Ve všem je třeba najít míru.

Půdorys provětrávané podlahy

1. obvodové zdivo
2. dřevěný hranol — polštář
3. vzduchová mezera
4. otvor — nádech
5. otvor — výdech

obr. 6.19 Půdorys skladby podlahou viz. obr. 6.18. Je nutné, aby dřevěné hranoly – polštáře nesoucí rošt byly situovány kolmo na ty stěny domu, kde se nacházejí otvory – nádechy a otvory – výdechy.

7. Ploty a verandy

foto 7.66 Tradiční plot z desek s okosenými hranami. Poetika tohoto plotu spočívá právě v té nerovnosti a nepřesnosti. Do vesnického prostředí naprosto ideální oplocení.

Banátské domy mají rozsáhlé zázemí v podobě dvora obestavěného hospodářskými stavbami s navazujícím sadem nebo užitkovou zahradou. Od sousedních parcel je vždy prostor vymezen oplocením. Nejstarší typy oplocení v banátských vesnicích jsou ploty deskové plné, nebo jen částečně plné ploty, nebo ploty plaňkové. Mezi novější a modernější oplocení patří především kovové ploty se sloupky a pletivovými nebo okrasnými kovovými výplněmi. Tento typ oplocení byl budovan převážně v 70. letech 20. století. Oplocení mezi jednotlivými parcelami bývalo většinou jednoduché, zatímco směrem do ulice byla snaha po dekorativnějším provedení plotů. Plaňky bývaly pravidelných tvarů s ostře vyřezaným horním hrotem, hranolky nebo desky mívaly ozdobně vyřezanou horní část do jednoduchých geometrických tvarů. Pro celkový vzhled banátských vesnic je typ původního zažitého oplocení velmi důležitým detailem, který podstatným způsobem ovlivňuje vzhled veřejného prostoru. Banátské ploty, dokreslují rustikalitu místa, podtrhávají romantickou atmosféru a malebnost objektů. Jejich obnova by se měla nést v duchu opravy při zachování původního mate-

foto 7.68 Předzahrádky domů mohly být ohrazeny dřevěným nebo kovovým oplocením. Vždy bývalo více zdobné než oplocení v zadních částech pozemku. Toto dřevěné oplocení má dekorativně vyřezané horní části. Takováto zdobná úprava paradoxně uzavírala dřevo proti jeho další degradaci a rychlejšímu poškození.

foto 7.67 Hospodářský objekt s branou a navazujícím deskovým oplocením s hrotitým zakončením. Brána je z desek doplněných tenkou zavětrovací zdobnou lištou.

riálu i vzhledu. Jestliže je plot kovový, měl by být průběžně udržován nátěry, aby nezkorodoval.
V případě, že je plot dřevěný, měl by

foto 7.70 Dřevěný vjezd do dvora z plných desek uložených na koso.

být průběžně udržován olejovými nátěry. Jednotlivé shnilé desky nebo plaňky by měly být měněny za nové, pozornost by se měla věnovat hlavním kotvícím sloupkům. Horní části planěk a desek by měla být seřezávána po vzoru původních prvků - jednak kvůli zachování vzhledu, jednak proto, že seříznutí v patřičném úhlu napomohlo uzavření řezné rány dřeva a pak nedocházelo ke hnilobě. Největším zločinem je stará oplocení úplně odstranit a nahradit je soudobými materiály v podobě tvárnicových sloupků, svislých desek, nebo plných cihelných omítaných zdí.
(foto 7.69, foto 7.70)
(foto 7.71, foto 7.72)

foto 7.69 Kovové novější oplocení předzahrádek asi ze 70. – 80.let 20.století. . Do betonové podezdívky byly usazeny napevno kovové sloupky a mezi nimi vloženo kovové dekorativní pole. Pole většinou bývala opatřena krycí barvou.

foto 7.71 Dřevěná brána – vjezd do dvora s malou sedlovou stříškou. Jedná se o novější konstrukci, přesto je to tradiční prvek, který by neměl z banátských vesnic mizet.

foto 7.72 Novodobé betonové oplocení. Tento typ plotů do bánátských vesnic nepatří, není zde původní a vnáší do vesnického prostředí cizorodý převážně městský typ oplocení.

Dalším zajímavým architektonickým prvkem jsou verandy. Vyskytují se téměř u všech domů. Nacházejí se vždy podél delší okapové strany domu, tam, kde byl umístěn hlavní vstup do domu. Veranda sloužila v době horka k příjemnému posezení ve stínu, stejně tak jako ochrana před deštěm a blátem, které se nemuselo ze dvora bezprostředně dostávat dovnitř domu. Veranda vlastně byl prostor mimo samotný dům a pod prodlouženou střešní rovinou, kterou na konci nepodpíraly zdi, ale dřevěné sloupky usazené na dřevěném prahu. Ten byl volně položený na kamenem nebo dřevem zpevněném podloží. Zpočátku neměla veranda žádné obvodové stěny, ale ty se v podobě plných dřevěných desek do výše parapetu objevily velmi záhy. Měly vymezit prostor domu a dvora od drobného zvířectva a jejich výkalů. Horní části verandy zůstávaly volné bez dalších výplní, ale i to se později změnilo a i tyto části byly uzavřeny vložením oken. Časem bylo potřeba rozšířit domácnost a dům o další prostory a verandy se k tomuto účelu výborně hodily. Dřevěné stěny nahradily zděné zídky, dřevěné sloupy nahradily cihelné sloupky a mezi ně byla usazena okna. Vnitřní prostor byl vybaven novou podlahou nejčastěji dřevěnou nebo betonovou. Tyto verandy v různém stupni svého zachování se nacházejí téměř u všech banátských domů. Jsou jejich charakteristickým prvkem a svým způsobem funkčně doplňují dům o předsíň, kterou původní dispozice domu neměla. Není třeba se těchto částí domu zbavovat, dokonce to není ani žádoucí. Obnova jednotlivých konstrukcí verandy by měla probíhat dle stejných pravidel, která jsme si nastínili v jednotlivých kapitolách.
(foto 7.73, foto 7.74)

foto 7.73

foto 7.74 Domy měly vždy na své delší okapové straně verandu. Jednalo se o prodlouženou střechou vynášenou na dřevěných sloupích doplněnou proti průběži jednoduchým plaňkovým oplocením a dřevěnou deskovou podlahou.

foto 7.76 Později se verandy uzavíraly, čímž docházelo k rozšíření obytných částí domu a jednak se tím více zateploval samotný dům , spodní části bývaly vyzdívány cihlou nebo plnými dřevěnými deskami, horní části doplňovány dřevěnými okenními výplněmi proti dešti.

7.75 Dřevěné schody a dřevěná podlaha s laťkovým oplocením verandy.